

АДЫГ

КЪБР-М И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ
ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА
И ПРАВИТЕЛЬСТВА КЪР

1924 ГЪЭ ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКІ
АДЫГСКОЕ СЛОВО

ПСАМЪЭ

№18 (24.612) • 2024 ГЪЭМ МАЗАЕМ (ФЕВРАЛЫМ) И 17, ЩЭБЭТ • ТЪЭМАХУЭМ ЩЭ КЪЫДОКІ • И УАСЭР ЗЫ ТУМЭНЦ

КЪБР-М И ІТАШХЪЭМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ПРЕСС-ІУХУЦІАПІЭМ КЪЫЗЭРИТАМКІЭ

Нобэрей щіэблэм я щапхъэ

КЪБР-М И ІТАШХЪЭ КІУЭКІУЭ Казбек хэтащ советідзэхэр Афганистаным къызэрырашыжрэ ильэс 35-рэ зэрырыкъум теухуа, абы хэкіуэда зауэліхэр ягу къыцагъэкыж зэлуцтэм.

АФГАНИСТАНЫМ щекіуэкла зауэм хэкіуэдахэм я фэепльым удз гъэгъахэр телъхъным ирашцікІа зэхыкъэм хэтащ къэрал къулыкъуцІапІэхэм, хабзэхъумэ Інатіэхэм, жылагуэ зэгухъэныгъэхэм я лыкіуэхэр.

Республикэм и цыхухэм за-

щыхуигъазэм, Кіуэкіуэ Казбек жиіаш:

- Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и цыхухэу пщІэ зыхуэсщІхэ! Си хэкуэгъу лъапІэхэ! Нобэ ильэс 35-рэ ирокъу советідзэхэр Афганистаным къызэрырашыжрэ. Афганистаным къулыкъу щезыхъэкла дэтхэнэри теташ къыхуащІа дээ унафэм икіа абыхэм щыхъ пылгу ягъзэщІаш къыхуагъзува къалэнхэр.

Мы махуэм дэ пщІэ яхуэтціу дигу къыдогъэкыж лыгъэрэ хахуагъэрэ къззыгъэлъэгъуа

сэлэтхэр, сержантхэр, офицерхэр - псалъэ быдэ ятам хуэпжэу Хэкум и деж щалэ дээ, граждан къалэныр нэсу зыгъэзэщІахэр.

Афган зауэм хэтащ совет сэлэтрэ офицеру мелан ныкъуэм щігІгу, абы щыцу 1800-м щігІгу ди хэкуэгъу хэщ. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыщхэщ. Ди жагъуэ зэрыхуэцці, абыхэм ящыц куэд псэукътым.

Дэ сытым дежи фыщІэ яхуэтціу дакыдеклеуакынущ ди Хэкум и щхъэщыжакІуэу ха-

мэ къэралхэм щыхъ пылгу щыла псоми, дунейм ехыжахэм я фэепльыр тхумэнущ. Абыхэм къагъэлъэгъуа лыгъэр, хуагуагъэр щапхъэ яхуохуэ Хэкум и хуумакуэ нобэрей щіэблэм, дээ Іуэху хэхам хэту псэемиблэжу ди къэралым и шынагъуэншагъэмрэ щхъэхуитыныгъэмрэ зыхъумэхэм. Абыхэми щэ бжыгъэкіэ яхэтщ Къэбэрдей-Балъкъэрэм и къуэ пажжэр.

Афганистаным къыкіяжа нэужь, ди зауэліхэм я къуэшыгыэ зэпыщІэныгъэхэр ямыгъэкІуэ-

дам и мызакъуэу, хэкупсагъэ яхълэари щахъумэфаш, абы и мыхъэнэр нэхэ лъагэ ящІу. Я фэм дэкіа, я нэгү щІакіа псор зрагъэтІылъэкІри, абыхэм гъащІэм я увыліэ щаубыдыжаш, Інатіэ зэхуэмыдэхэм щолажъэ, жылагуэ Іуэхухэми жыджэру хэтщ, щІалэгъуалэр гъэсэнми я гуащІэхуэ халъхъэ. ЩІыналъэм щекіуэкі жылагуэ гъащІэм адэкіи жыджэру хэтыну дащогъу.

Зауэлі хахуэхэм узыншагъэ быдэ, зэлузэпщыгъэ, фыгъуэ яІэну сохъуэхуэ.

Налшык къалэм дэт Къэрал киноконцерт гъэлъэгъуапІэм щекіуэкла зэхыхэр теухат Афганистаным советідзэхэр къызэрырашыжрэ ильэс 35-рэ зэрырыкъум.

Абы хэтащ республикэ унафэщІхэр, Хэку зауэшхуэмрэ афган зауэмрэ я ветеранхэр, я къалэн ягъэащІу хэкіуэда зауэліхэм я Іыхылыхэр, депутатхэр, жылагуэ лэжыакІуэхэр. Ахэр ирагъэблагъэу ІуэхуцІапІэм и пэлуцІэм щызэхэтт кадэтхэмрэ юнармием хэт ныбжыщІэхэмрэ.

«Афган зауэр щекіуэкла ильэсхэр хуэмурэ тлэжыжъэ мэхуэ. Хэкум къащІащІа къалэныр ягъэзэщІэн папціэ ди щІалэхэм хээкъ къатенакъым. Абы хэкіуэдахэм я Іыхыжыгъэмрэ хахуагъэмрэ эзи дигу ихунукыым, я фэепльыр уахтынщІащІа» - мыпхуэдэ псалъэхэмкіэ пшыхыр къызуліахэщІа зэхыхэр езыгъэкІуэкла Аттаев Азнов.

Адэкіэ псалъэ иратащ КЪБР-М и Іэ-ташхъэм и Администрацэм и УнафэщІ Къуэдзэкъуэ Мухъэмэд. Ар къеджаш щыналъэм и Іэташхъэ Кіуэкіуэ Казбек зэлуцІэм хэтхэм зэрызахуигъазэ тхыгъэм. Абы щыжылат Къэбэрдей-Балъкъэрэм ис лъэпкъхэм эзи зращымыгъуапщІанур ди къэралым и пщІэр зыхуэмахэр, абыхэм я Іыгъэр нобэрей щіэблэм я щапхъэу зэрыщытыр. Кіуэкіуэ Казбек къыхигъэащІащІа дяпэкіи республикэр зэрыхуцІэкъуанур афган зауэм пхыкІахэм яхуэсакъыным.

КІПРФ-М и Къэбэрдей-Балъкъэр щыналъэ къудамэм и республикэ комитетым и ялэ секретарь Пашты Борис КЪБР-М и Парламентым и депутатхэм къагъэдэкІуэ къэлсэлъащ. Абы къыхигъэащІащІа афган зауэм хэтхэм я Іыгъэм пщІэ зэрыхуэфращэр. Паштым утыкум щыжилащ КЪБР-М и Парламентым и

Ящымыгъупщэж лыгъэ

щыхъ тхылыхэр зратынухэм я цІэунацІахэр.

КЪБР-М и Правительствэм и УнафэщІым и къуэдзэ Къуэшырокъуэ Залым жиіаш, Хэку зауэшхуэм хэтхэм хуэдэу, ди зауэліхэм я хахуагъэр иджы Украинэм щекіуэкі дээ Іуэху хэхами къызэрыцагъэлъагъуэр. «Афган зауэм хэта дэтхэнэми къэралым къыщыщІа къалэныр щыхъ пылгу игъэзэщІащІа», - къыхигъэащІа абы. Къуэшырокъуэм КЪБР-М и Правительствэм и щыхъ тхылыхэр афган зауэм хэта цыху зыбжанэм яритащ.

КЪБР-М сэнхабзэмкіэ и министрэм и къуэдзэ Тау Рити ІуэхуцІапІэм и фыщІэ тхылыхэр яритыжащ Іыхыжыжъхэм.

КЪБР-М лъэпкъ Іуэхуэхэмрэ жылагуэ проектхэмкіэ и министр Кіурашын Анзор къызэхуэсахэм яхрилащ курыт школын къышыдеджа щІалэ куэд афган зауэм зэрыхэкіуэдар. «Иджыпстуи жэуапныныгъэшхуэ фохэ, ди щіэблэр гъэсэнмы теухуауэ. Абы щхъэкіэ фыщІэ фхудощІа», - захуигъэащІа абы Іыхыжыжъхэм. Министрым ІуэхуцІапІэм къыбгъэдэкі дамыгъэхэмкіэ игъэлэпІащІа цыху зыбжанэ.

Іыхыжыжъхэм псалъэ гуапэкіэ зыхуагъэащІа КЪБР-М лэжыгъэмрэ социалънэ дэ-Іэпыкынуыгъэмкіэ и министр Асанов Алим, КЪБР-М егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкіэ и министр Есауэ Анзор, нэгъуэщІахэми.

Хэми Іэхэм папціэ ята концертым хэтащ «Кабардинка», «Балкарія» къэфакІуэ ансамблхэр, «Город N» гупыр, Адыгэ Республикэм щыхъ зіліэ и артист Дыщцік Артур, КЪБР-М щыхъ зіліэ и артист ЦокІыл Азэмэт сымэ.

БАГЪЭТЫР Луизэ.

Сурэтхэр
Къарей Эліне Трихаш.

Хьюмапlэ банкнм дзыхь хуащl

КЪБР-м и lэтaхьшэ Клуэклүэ Казбекрэ «Хьюмапlэ банк»-м и Ипшэ-Ктүхьэллэ къудамэ и унафэщl Песенников Ана-толлйрэ днэлкlэ луэхуцлэлжнурэ ди республикэмрэ зэрнэздэлжнурэ шау-бзыхуа зэлүцлэ ирагэлүгклэж.

КlУЭКlУЭ Казбекрэ Песенников Ана-толлйрэ Налшык шнэзхуэуэц. Ахэр тепсэлъыхьащ инвестшэ проектхэр гьээцлэ зэрнхум, хьэрчэт луэху инымрэ цыклүмрэ дэчых зилэ кредит зэрнрат мардэхэм, цыналъэр бжыгэр зл тегьэцлэлэ lэмэлспымэхэм зэрнтехьэ шылкlэм.

«Хьюмапlэ банкнмрэ ди республикэмрэ клүэ пэтии нэхь Гьунэгьү дызэхуэ-хуэу дызэдлажэ. Цыхуэхэм мылькүлэ

дадэлэпкьунри, сомыр тхылымплэ ахьшэ хэмьту зэлэпкьунри, хьэрчэт-шэлэхэм зацлэгэкьун луэхуи ху-быдэабы. Банкнм и флыгьэкlэ цыхуэхэм я псэуклэр езыгьэфlаклүэ инвестицэхэм гьуэгү еттынү, жылэгькlэ проект шхьэ-пэхэр дутлгыпшыну lэмал дгьуэташ», - жилаш Клуэклүэ Казбек.

Песенников Анатолий кьыхигьэщлэ: «Хьюмапlэ банкнм и къудамэу КЪБР-м шылэм нобэрей луэхулкlэ цыху мин 450-рэ епхаш, хьэрчэт лэжыгьэ мин 12-м шылгьу ээрлех. 2024 гьэм и пэцлэдзэм ирнхьэллэу, Къэбэрдей-Балькьэрым шылсэу цыхуэхэмрэ хьэрнчгышлэхэм-рэ кредиту еттым и куэдгагыр ипэ ита ильэсым и кьыхьагькlэ худлплклэ хэ-хьуэри, сом мелард 51-м ноблэгьаш».

2023 гьэм Хьюмапlэ банкнм рес-публикэм сом мелард 11-м шылгьу хэ-хьуэ зылтэл шылхуэ (кредиту) кьри-таш. Абы шыцу хьэрчэт луэху инымрэ цыклүмрэ зацлэгэкьуным сом мел-ларди 5-м ноблагьэ теклүэдаш, кьэрал программэхэм япкь итклэ цыхуэхэм зэрнзышлэгьакьүэ мылькур сом мел-ларди 3-м нэсац. Кьинэмышлэуэ, Хьюмапlэ банкнмрэ Кавказ.РФ луэху-цлэлэмрэ зэгьусэу дэчых зилэ кредит-хэр ятын шлэдзаш. Зыхуэныкьүэ пхьа-щлэ lэмэлспымэхэр кьншэхун папшлэ, Кавказ Ишхьэрэм шыцу япэ дьдлүэ апхуэдэ шылхуэ зратар Къэбэрдей-Балькьэрым шыщ, пхьэпсэхкl ллэужьыгуэщлэхэр зыллэ хьэрчэт-шлэрц. Апхуэдэ кредитхэм я куэда-

гыр сом мелуан 345-м шлэгьү, 2025 гьэ пшлондэ ахэр худлплклэ хагьэ-хьуэфыну шодгьү.

Хьюмапlэ банкнм и къудамэу Къэбэр-дей-Балькьэрым шылэм дызэрншлэгьэ-гьуазэмкlэ, республикэм и экономикэр нэхь езыгьэфlаклүэ lэмалхэм ящ унэ зыллэ хьэрчэтшлэхэм зэрэдлажэр. Ильэс кьуам банкнм кьабыл ишлэш «эскроу» lэмалымкlэ (зыщэмрэ кьэ-зышхуэмрэ банкнр я дэлэлш) лажьэ проект зыбанж. Абы и флыгьэкlэ, рес-публикэм ипотекэ lэмалкlэ унэ кьншэ-зышхуэхэр нэхьыбэ мэхьү. Кьинэмы-шлэуэ, Хьюмапlэ банкнм и инфраструк-турэм республикэм флыуэ зылшужьа-ци, тхылымплэ ахьшэ хэмьту мылькур зэлэлахынур шынагьунэщлэ.

КЪБР-м и Парламентым Егьэджнэгьэмкlэ, шлэныгьэмрэ шлэлэгьуэлэм я луэхуэхэмкlэ и комитетым и зэлүцлэ иджыблагьэ шри-гьэклүэклэж Къэбэрдей-Баль-кьэр гуманитар-техникэ кол-леджым. Абы шытепсэлъы-хьаш «Профессионалитет» федеральнэ проектнм ипкь итклэ колледжнм курьт шлэныгьэ зэрнрат lэмалхэр зэрнрагьэфlаклүэм.

ЗЭУШЦIЭМ хэтэц КЪБР-м и Парламентым и Унафэщl Егор-овэ Татьяна, КЪБР-м и Парла-ментнм Егьэджнэгьэмкlэ, шлэныгьэмрэ шлэлэгьуэлэм я луэхуэхэмкlэ и комитетым и уна-фэщl Емүз Нина, КЪБР-м и lэтaхьшэмрэ Правительствэмрэ я лылкүлэу КЪБР-м и Парла-ментнмрэ суд луэхуцлэлэ-хэмрэ шылэ Дышэкl Мадинэ, КЪБР-м егьэджнэгьэмрэ шлэ-ныгьэмкlэ и министр Езауэ Ан-зор, КЪБР-м лэжыгьэмрэ со-циальнэ дэлэпкьунгьэмкlэ и министр Асанов Алим, КЪБР-м шлэлэгьуэлэм я луэхуэхэмкlэ и министр Лу Азэмэт, депутат-хэр, КЪБР-м и МВД-м, Росгвар-дием, КЪБР-м и Сату-промыш-леннэ палатэм, «КЪБР-м и промышленникхэмрэ хьэрчэт-шлэхэмрэ я зегьунгьэм, Суд департаментым и управле-нэу КЪБР-м шылэм, курьт шлэ-ныгьэ шратхэмрэ еджаллэ нэ-хьышхьэцлэмрэ я лылкүлэуэц, нэ-гуэщлэри.

Злүшлэм шлэдэн и пэ кьн-хуэу, хьэшлэхэм еджаллэм зы-шлалъыхьаш. Абыхэм ира-гьэлъыгуэщ иджрей мардэ-хэм тету кьызэрагьэлэщлэ еджаллэ пэшхэр, суд зэлүцлэхэр зэреклүжым, хабзэхьүмэ луэху-хэм, нэгьуэцлэхэм хагьэгьуэ-заш.

Егоровэ Татьянэ зэлүшэр кьншыцлэлүжым, кьыхигьэ-шлэц УФ-м и Правительством кьыхильхьа «Профессионалитет» луэхур егьэджнэгьэ lэнатlэм зезыгьэуэжынү lэмалы-флүкьызырилгытэр, шлэлэгьуэлэм шлэныгьэ егьэгьуэтыннм и мызакуэу, ахэр lэнатlэклэ кьы-зэгьлэшынри абы кьызэрн-шылъытам мыхьэнэшхуэ зэр-рилэ.

- Мы луэхум нэхьышхьэу хэлэ-раци, абы кьнлэгьыннм дышсо-гугь лэжьаклүэ lэцлэгьэхэм я пшлэр, - жилаш Татьяна. - Фшлэж кьншлэхкьнш апхуэдэ lэнатlэцлэм шлэлэшлэхуэ ялүэ зэрншэцтар. Ди республикэм и мэкьумэш, машинэуэхэуэ lэнатlэцлэм лүта куэднм я цlэхэр кьэрал псом кьншраллүэу шьа-таш. Куэднм кьыхуагьэфэцэт Социалист Лэжыгьэм и Лы-хьужь цлэ льяллар. Арщькьлэ иджкьпту, гур зэрнлгытлэшшэ, апхуэдэ lэцлэгьэхэр ззыгьэ-гуээтхэр хэлпкьлкьнү нэхь ма-щлэ хьуащ. Луэхуцлэлэхэм lэцлэгьэллэр ярымкьүмэ, шэч хэмьыллэ, гьуэгьехьэр кьн-дэклүэнущ, кьэралым и эконо-

Лэжьаклүэ lэцлэгьэхэм гульытэ ялэнущ

микэм и зыужьыныгьэм зэрн хуэхьуэ. Абы кьыхкьлүэ мы з-маным луэхум и шылкlэм зэрнрагьэхуэажынү lэмалхэм нэхь егүгьү хьуащ, абы флым ухэргьэгугь. «Профессионалитет» луэхур ди республикэм кьэзыгьэсэблпн шыллэзы-дээр эклэ егьэджнэгьэ lэнатlэцлэш, хабзэхьүмэ lэнатlэмрэ мэкьумашнмрэ хуэунтлэуэ шлэныгьэ зэрнратынум хуэгьэ-зауэ. Дышодгьү мы луэхум Къэбэрдей-Балькьэрым гу-льытэ шылгьуэтыннм, еджаллэ нэхьыбэм ар кьагьэсэблпн-ным. Абы дытетмэ, илэхэс кьэс кьытхуцлэгьэкьншнү зл lэцлэгьэм флыуэ хэзышлэклэ лэ-жьаклүэ нобжыщлэхэр.

КЪБР-м егьэджнэгьэмрэ шлэныгьэмкlэ и министр Езауэ Анзор депутатхэм флышлэ ахуи-шлэщлэ зэлпмыуэу зыкьызэр-рышлэгьэхьэзырылхьэр. - 2023 гьэр Егьэджаклүэмрэ унэтlаклүэмрэ я илэхэс шытащ икlлэ еджэгьлүэклэ лэжыгьэм пызышэ луэхуш «Профессионалитет» проектнм, - кьыхигьэ-шлэц министрнм. - Абы ипкь итклэ нэгьаба Къэбэрдей-Баль-кьэр гуманитар-техникэ кол-леджым кьншыцлэлүхаш хабзэ-хьүмэ лэжыгьэм хуэгьэхьэзы-рыннм тегьшлэ егьэджнэгьэ цьентрыр. Старэ Шэрэдж кьуажэм дэт Къэбэрдей-Баль-кьэр агропромышленнэ кол-леджым мы гьэм кьншыцлэлү-дэт мэкьумэш луэхуэхэм хуэу-нэтлэуэ еджаллэмрэ луэху-цлэлэхэмрэ шылэздэлэжынэу

центр (кластер). Луэхур зыте-уэр иджрей lэмэлспымэхэмрэ lэмалшлэхэмкlэ егьэджнэгь-гьэр кьызэрнэгьэллэпшлэ-нурщ. Кьыхээгьэцнү сыхуейт центритым зегьуэжыннм УФ-м Егьэджнэгьэмкlэ и ми-нистерствэм сом мелуани 160,5-рэ зэрнхуэхуахэр.

Министрнм жилаш 2023 гьэм ебгьуанэ классхэм кьншлэхэ-хэм я бжыгьэр цыху минитрэ ныкьуэклэ зэрннхьэбэр. Ар кьэлытэуэ, мы зэманым елэ-жын шлэдзаш 2040 гьэ лшлондэ тецлэхьауэ шлэныгьэ-тех-нологие зыужьыныгьэр зы-хуэдэнур убзыхуным, шлалхьэр зегьедлжылннм. Абы кьы-щылгьэлэгьуэщлэ промышлен-ностым, мэкьумэш lэнатlэм, ухуэныгьэм, транспортнм, хушхьуэ шылнм lэцлэгьэллэр зэрнхуагьэхьэзырылхьэр.

«Абы шылгьуэм» «Профессио-налитет» федеральнэ проек-тнм Къэбэрдей-Балькьэрым шылгьэзэрннм пылэ гьуэгьэхэ нэхьышхьэр зэлхэр ухуэны-гьэрэм, транспорт lэнатlэм, ту-ризмэм ехьэллэуэ еджаллэ-хэмрэ луэхуцлэлэхэмрэ цыщэ-здэлажэ кластер зэрншыцэ-троньуларш, апхуэдэуэ элект-темынэ промышленностым, робототехникэм, машинэуэхэм епхалэнэтлэхэр зэрншырылхьэр. Ауэ, сызэрелпымкlэ, цыхуэхэм иджы нэхь кьагырулэуэ хьуащ лэжьаклүэ lэцлэгьэхэм ди з-маным шлэлүшлэ зэралэр, ахьшлэклэ кьнзырыпкьлэр. Кьэбгьэлъагьуэмэ, колледж-

лэужьыгьуэхэм зышхуагьэ-сэнү пэшибгьү (зона) зыхуей-хэмкlэ кьызэдгьэлэшынущ. 2024 - 2026 гьэхэм кластернм зыхуей хуэгьээзннм сом мелу-ани 120,8-м шылгьү хуауылп-шынуш, бюджетнм шымыш ахьшэу абы сом мелуан 18,8-м шылгьү хэлыныуш (сом мелу-ан 14,2-р лэжыгьэуэ lэнатlэ езытхэм я ахьшэу)», - кьыхи-гьэщлэц кьнспсэлтам. Апхуэ-дэуи Сэхьурукьуэм кьызэхуэ-сахэр шылгьэгьуэуэц 2024 гьэм колледжнм илэхэс 100 зэрнри-кьүм.

КЪБР-м и МВД-м хэтхэм ядлэ-лэжьанымыкlэ и управленэм и унафэщлым и кьуэдзэ, поли-цэм и полковник Хьэцлэлэ Ис-льтам тепсэлъыхьаш кьэрал клүэцлэ луэхуэхэмкlэ органхэм шыллэжнэхур кьнзырэхьащ шылкlэм, мы зэманым я lэнатlэми lэцлэгьэллэр зэрнхури-мыкьүм.

«Языныкьүэ шылналэхэм Урысейм и МВД-м и lэцлэгьэллэр шрикуркьым процент 25 - 30-м нэскlэ. 2023 гьэм и клэм кьызэрнпшлэжамкlэ, Къэбэрдей-Балькьэрым про-центи 7-ш туримыкьур. Дэ дыхьэзырщ курьт шлэныгьэ зэзыгьэгьуэтхэри, ди кьнп-шлэцлэуэ комиссом пхькlэм, лэжьаклүэу кьэтштэн», - жилаш абы.

Кьалэта луэхур зэрндалы-гьымрэ ягү зэрнрихьамрэ кьн-хигьэщү, зэлүшлэм кьншыпсэ-лэщлэ Къэбэрдей-Балькьэр гу-манитар-техникэ колледжнм шеджэхэм я адэ-анэхэм я ко-митетнм хэт Хьэтшкьүэ Ма-рие.

Жалар кьншыцлэлэкуэ-жым, кьагьэлъыгуэуэц 2030 гьэ шлнондэ республикэм и кол-леджхэр псори проектнм хьнхэн, «Профессионалитет» программэмкlэ еджэхэм адэклэ лэжыгьэуэ lэнатlэ зэралэнур зэтеублэн зэрнхуейр.

Злүшлэм и клэм Афганис-таным советыдэхэр кьнзыр-рамышжрэ илэхэс 35-рэ зэрнри-кьүмрэ Хьамс лэлэшлэуэ зл кьа-лэнхэр зыгьээцлэуэ клүэуэдэ-хэм я фэпеллэ махуэмрэ я шылхькlэ, Къэбэрдей-Баль-кьэр гуманитар-техникэ кол-леджнм кьээхуауэ шьа, асфан зауэм хкьлүэдажү Мэло Валерэ, Бекьалды Аслөн, Ды-кьуэ Ахьмэдхан сымэ хьэ-шлэхэм удз гьэзэхэр хуа-гьэтлгьлэщ еджаллэм дэт фэ-еплэ мывыщым деш.

БАГЭТЫР Луизэ.

Япэ игъэщыпхъэхэр

КЪБР-м и Правительствэм и Унафэци Мусуков Алий Луахугъуэ зыбжанэм щыхэпхъа зэлушцэ иригъэкӀуащ.

2025 ГЪЭМ Къэбэрдей-Балъкъэрэм щекӀуэкӀыну кадастр лъжыгъэхэм я проектыр игъэбелджылащ КъБР-м шчы, мылъку зэхуытыгӀэхэмкӀэ и министр **Тэху Аслъэн**.

Зэлушцэм къыщаштащ 2040 гъэ пӀцӀондэ хуэгъэфшауэ республикэм илӀну мылъкум и япэ, етуанэ гъудзэнхэм халъхъа зэхуыкӀыныгъэхэм я проект.

- 2040 гъэ пӀцӀондэ теушхъа налог, мыналог хъуэм зэхуыкӀыныгъэ илӀну республикэм псауныгъэмрэ экономикэмрэ я зыуыкӀыныгъэм теууауэ къашта унафэм илкъ иту. Къэрал шчыуэм и зэхуыкӀыныгъэ егуэат, бюджетымкӀэ кодексымрэ Урысейм ФинансхэмкӀэ и министерствэм худидэ зегуыгуыныгъэмрэ къэлытауэ, - жиашт КъБР-м финансхэмкӀэ и министр **Лисун Елена**.

КъБР-м промышленностымкӀэ, энергетикэмрэ сатуэмкӀэ и министр **Ихъуэбэч Шамиль** игъэбелджылащ республикэм шчыгъэ бэзэрхэм ятеууауэ зэхуыкӀыныгъэхэм я проект. Абы зэррыжамкӀэ, зэхуыкӀыныгъэхэр ягъэбелджылащ Тэрч къалэ администрациэм закызырхуыгъэхэм тету. Тэрч бэзэрэм («Тэрский рынок») и фӀащыгъэм, щагъэащцэ Луахугъуэ бэзэрхэм, иубид шчыпӀэм и инагъым зэхуэжынуу.

Наркологиемрэ психоневрологиемкӀэ диспансерхэр зыхагъэхъуэ и фӀащыгъэри зэрхуэжынуу теууауэ КъБР-м и Правительствэм игъэхъыра проектым телсэлъхъащ КъБР-м зыхагъэуэ зэрхуэмкӀэ и министр **Къалэбат Рустам**.

- «КъБР-м Узыншагъэр хъумэнымкӀэ и министр-

ствэм психиатриемрэ наркологиемрэ и республикэ клиникэ центр» фӀащыгъэр илӀну Луахугъуэ пӀэм. Ягъэащцэ къалэнхэмрэ цыхъуэм ират Луахугъуэ бэзэрхэмрэ зэррыштам хуэдэу къэнэжынуу. Проектым хэлпӀапхъэ Луахугъуэ пӀэхэм яхудегъэхъащ, чэнджэщу къытӀэрыхъахэри къэталытауэ, - жиашт министр.

КъБР-м хуэуыныгъэмрэ псауныгъэ-коммунальнэ хозайствэмкӀэ и министр **Бэрбэч Алим** «Шэрджэс ГЭС»-м и хуэуыныгъэм хэлпыну шчыгъуэуыныгъэхэм теууауэ Правительствэм и проектыр игъэулауэ. Зэлушцэм щыхэпхъащ республикэм и мылъкум шчыгъэ субсидие муниципалитетхэм теуэуэным хьэплӀа проект цыхъуэм. Мылъкур къыцагъэсэбэпынуу «Шчыналъэ, муниципальнэ гъуэгу зыпӀцӀыныгъэ» («Региональная и местная дорожная сеть») шчыналъэ проектым, автомобиль гъуэгъуэр гъэтэмэным, гъуэгур зыхуэ хуэгъэуэным епха нэгъуэуэ Луахугъуэ хэр егъэкӀуэкӀыным.

- Проектым тету, 2024 гъэм Налшык къалэм иратынуу сом мелуан 27,9-р. Ухуэныгъэ Луахугъуэ Налшык Къэхъэуэауэ хуахынуу сом мелуан 303-р. Налшык, Прохладнэ, Къэхъэуэауэ, Аушджджэр муниципалитетхэм шчыгъуэуэ къыцагъэсэбэпынуу сом мелуан 147,5-р, - жиашт КъБР-м транспортымрэ гъуэгур хозайствэмкӀэ и министрэм и къуэдзэ **Ульбашев Ислъам**.

Зэлушцэм къыщаштащ КъБР-м Лъжыгъэмрэ цыхъуэм псауныгъэекӀэ зацӀэгъэкӀуэнымкӀэ и министрствэм республикэм и цыхъуэм заредӀэпыкӀуэ мылъку цыхъуэ хуэхъыным и проектыр. Ар игъэбелджылащ КъБР-м лъжыгъэмрэ цыхъуэм псауныгъэекӀэ зацӀэгъэкӀуэнымкӀэ и министр **Асанов Алим**.

ГУГЪУЭТ Заремэ.

Ныкъусаныгъэхэри зэрагъэзэхуэжынуу

«ГуэгугӀ шынагуэуэншэхэр» лъапкъ проектым тету, **Къэбэрдей-Балъкъэрэм и Дзэлыкъуэ шчыналъэм хыкхэ Шордакъ къуажэм пхрыкӀ автомобиль зекӀуапӀэ ныкхъыщхэм шчыуэ километр 1,7-р къызыхуэтыншэу зэрагъэзэхуэжынуу.**

ШКОЛЬНЭ уэрамыр Шордакъ къуажэм дэхсэм, псори зэхэту цыхуэ 1700-м шцигъум, дежкӀэ мыхъэнэшхуэ зилэщ. АбыкӀащ ахэр я жылэм дэт амбулаторем, ШӀнхабзэмкӀэ унэм, спортым хуэгъэлса утыкуцӀэм и зэррыкӀуэр.

Гуэгум ирашӀылӀну лъжыгъэхэм хыкхэу, тель «теб-зэжыкӀ» тратхуэнцӀыкӀыжынуу, ибгъуэр гуагъэкӀэбэуыкӀынуу. И лъабжьэр ягъэбэдыу и шхьэфэр яузэхуэ иужы, асфальтыцӀэ тӀуацӀуэ тралъхъэнуу, къыгухъэ-гуэкӀхэм щегуэнуу, цыхуэр шынагуэуэншэу цысекӀуэн папцӀэ, лъэс лъагъуэ цыкӀуэхэр шыпхашынуу. Автомобиль зекӀуапӀэм и лӀфэм иджырей уздыгъэхэр зыпалъхъэну пкӀохэр шагъэуынуу, гъуэгур зыгуэуыпцӀ псым тель лъэмэжыр зэрхуэжынуу, и кӀыхъагӀкӀэ зыхуэфашхэм я деж шагъэуынуу шынагуэуэншэу теушхъа нагъыщэхэр.

ЦӀагӀгӀэлхэр зи гугъуэ тӀцы мы лъжыгъэм гъатхӀэм и пӀцӀодзэм еувӀлӀнуу, хуагъуэуа пӀалъэм къызэррыцагӀгӀэуагӀмкӀэ, гъэ дызэртытм и гъэмахуэм яухынуу.

Къыхгъэщыпхъэщ, зэррыгъуэуауэ тету, гъуэгур зыхуэ хуэзыгъэзэхэр я лъжыгъэм кърыкӀуам илӀэсищым и кӀуэцӀкӀэ зэррыгъуэуэншэу, ныкъусаныгъуэуэ къыкӀуэкӀхэри зэррызэрагъэзэхуэжынуу.

БЭРАУ Бышэ.

СыткӀи дӀэлэпыкъуэгъу хъунуу

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щылажэ «Къуажэ ипотекэ» программэмкӀэ унагуэ 625-м республикэм и шчыналъэхэм, жылэхэм шчы къыщашхъуащ. Апухэдэ ахъшэу сом зы меладэр ныкхъуэр итащ банкым. А Луахум зӀкӀырыхауэ телсэлъхъащ КъБР-м экономикэ зыуыкӀыныгъэмкӀэ и министр Рахаев Борис, Россельхозбанкым Кавказ Ишхъэр федеральнэ шчыналъэм шчыгъэуэ зыуауэм и унафэщым и чэнджэщгъуэ Филимонов Георгий, Банкым и Къэбэрдей-Балъкъэр къуадэм и ИтӀащхъэ Сокуэр Алим сымэ щызэхуэуащ.

РОССЕЛЬХОЗБАНКЫР жыджэру иужы итц къуажэхэм шчы, унэ, лъапсэ къыщашхъуэн папцӀэ къэрал дӀэлэпыкъуэныгъэ зи гъусэ ипотекэ ахъшэ шчыуэ цыхуэхэм етыным. 2023 гъэм я программэмкӀэ банкым ахъшэ шчыуэуэ итащ сом мелуан 325-р, абыкӀэ унэу 105-р къашхъуащ.

Абы къышчыныщылауэ, мэкӀумэщ ИнатӀэм зегъэуыным, кърахъэллэ гъавэр, хадэхэкӀы,

пхъэщхъэмшыщхэр зыхуэ хуэгъэуэным хухъа къэрал программэмкӀэ банкым блӀкӀэ илӀэсым сом мелуан 654-р итащ, абы шчыуэ сом мелуан 150-р инвестицӀэ Луахугъуэ къагъэсэбэпащ.

КъулыкӀуэцӀэхэр зэлушцӀэм шчытелсэлъхъащ Россельхозбанкыр КъБР-м и Правительствэм, жылгауэ зэгъуэуэныгъэхэм, хъэрччтыщӀэхэм зацӀэзыгъэхъуэ шчыналъэ Луахугъуэ пӀэхэм, КъБР-м ШӀсыпӀамкӀэ и фондым дяпкӀэ зырыдалъжынуу. А фондыр и шчыпӀуэ нэгъабэ Россельхозбанкым сом мелуан 88-р шчыуэуэ итащ, абы шчыуэ сом мелуан 37-рацӀ шчыхъэт зилэр.

Россельхозбанкым и мурадцӀ дяпкӀэ республикэм и хъэрччтыщӀэ Луахугъуэ пӀэхэм инымрэ дӀэлэжъэну, гъавэм, пхъэщхъэмшыщхэм, хадэхэкӀым елӀжынымкӀэ дӀэлэпыкъуэгъу хъуну, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм шагъэхъэуэр проект «лъэрызехъэхэр» гъащӀэм хӀапца хъунэм ахъшэ хильхъэну.

НЭЦӀЭПЫДЖЭ Замирэ.

Урысей ИпцӀэ энергетикэ системэм зыуэ щыт и диспетчер управленэм иджылабгъэ къызэритагӀэ, 2029 гъэм къыриубыдэу Къэбэрдей-Балъкъэрэм шаутыпщынуу псыкӀэ лъажэ электростанцы мыйнуу тӀу - псори зэхэту мегаватт 46,6-рэ я лъэщагъуэ.

ЯПЭР, Шэрджэ ГЭС-р (Псыгуэнсу), мегаватт 23,4-рэ и лъэщагъуэ, шаутыпщынуу 2025 гъэрц. Етуанэр, Бахъсэн ИпцӀэ ГЭС-р, 2028 гъэм лажъу ирагъэжынуу, и лъэщагъыр мегаватт 23,2-рэ хъуэу.

СтанцыщӀэхэр яухуэ

ЦӀагӀгӀэлхэм зэррыжамкӀэ, зи гугъуэ тӀцы хуэуыныгъэхэр зэфлагъэкӀмэ, 2029 гъэм ирихъэллэу Къэбэрдей-Балъкъэрэм и энергосистемэм хыкхэ электростанцы псоми зэхэту мегаватт 266,7-рэ къалъэщынуу. Апхуэдэуи, республикэм и электросетым зегъэуыныным хьэплӀауэ екӀуэкӀ лъжыгъэхэм хиубыдэу подстанцыр зэрагъэпӀащыжынуу, абыхэм я трансформаторхэм я лъэщагъым къыхагъэхъуэнуу.

Къыхгъэуэныным, Урысейм и электростанцы системэм зегъэуынымкӀэ шчыгъуэуэ программэмрэ схемэмрэ къызэррыщыгъэлъэгъуагӀмкӀэ, 2029 гъэм и кӀэхэм ирихъэллэу КъБР-м и электротрансформаторхэм я лъэщагъыр псори зэхэту мегаватт-ампер 322-м нагъэсын мурад шчылащ.

ХЪЭШЫКЪУЭЙ Олег.

Мы махуэуэхэм

Мазаем и 17, шӀобэт

- ♦ ГумащӀагъэр къыгъэлъэгъуэным и дунейпсо махуэуэ
- ♦ Урысей студент гупхэм я махуэуэ
- ♦ 1935 гъэм СССР-м и Цыхуэбэ Комиссархэм я Советымрэ ВКП (б)-м и ЦК-мрэ «Москва Союзпсо мэкӀумэщ выставкэ къыщыцӀэгъэлъэщыным теууауэ» унафэр къаштащ.
- ♦ 1923 гъэм къалъхуащ экономикэ шчыгъэхэмкӀэ доктор, КъБКЪМУ-м и профессор, КъБР-м и Къэрал саугъэтым и лауреат, КъБР-м шчыгъэхэмкӀэ шчыгъэ зилэ и лъэжыкӀуэ, ШӀДАА-м и академик **Къумахуэ Башир**.
- ♦ 1958 гъэм къалъхуащ журналист, КъБР-м и Правительствэм и саугъэтыр зыхуагъэфэща, Къэбэрдей-Балъкъэрэм шчыгъэ зилэ и журналист **Хъэгъундокъуэ Селист**.

Дунейм и шчытыкӀанур

rogoda.yandex.ru сайтым зэритымкӀэ, Налшык кӀешхъэ зыщытынуу. ШчыӀэр махуэу 1 градус, жэщым градусу 2 - 1 шчыхуэнуу.

Мазаем и 18, гъэмахуэ

- ♦ Урысей Федерациэм и Транспорти полициэм и махуэуэ
- ♦ УФ-м ИцӀэкӀэ ЗэцӀуэзэда и Къарухэм дзэхэр зыхуэ хыкхъыпхъэхэмкӀэ къызэуыгъэлъэщ и ИнатӀэм и махуэуэ
- ♦ 1924 гъэм Налшык Лениным

Дунейм и шчытыкӀанур

rogoda.yandex.ru сайтым зэритымкӀэ, Налшык уфауэ зыщытынуу. Хуабэр махуэу градусу 5, жэщым градусу 1 - 2 шчыхуэнуу.

Пэжыр зи гъуазэм насыпыр и гъуэгъуэу.

и цӀэр зезыхъэ еджапӀэ къалэ цыкӀуэ къыщыцӀуахуащ.

- ♦ 1943 гъэм Адыгэ Республикэр нэмыц-фашист зэррытуакӀуэхэм къыцӀагъэкӀыжыащ.
- ♦ 1928 гъэм къалъхуащ КъШР-м мэкӀумэщ хозайствэмкӀэ шчыгъэ зилэ и лъэжыкӀуэ **АршыкӀуэу Къаншауэ**.
- ♦ 1935 гъэм къалъхуащ тхакӀуэ, КъБР-м шчыгъэхэмкӀэ шчыгъэ зилэ и лъэжыкӀуэ **Къуэдзкъуэ Хьэсан**.
- ♦ 1939 гъэм къалъхуащ критик, литературедж, УФ-мрэ Адыгемрэ шчыгъэхэмкӀэ шчыгъэ зилэ и лъэжыкӀуэ, ШӀДАА-м и академик **ШацӀэ Къабзэч**.

Дунейм и шчытыкӀанур

rogoda.yandex.ru сайтым зэритымкӀэ, Налшык уфауэ зыщытынуу. Хуабэр махуэу 1 градус, жэщым 1 градус шчыхуэнуу.

Мазаем и 19, бльыщхъэ

- ♦ Джейхэр хъумэным и дунейпсо махуэуэ
- ♦ 1954 гъэм СССР-м и Совет Нэхъыщхъэм и Президиумым и унафӀкӀэ Кърым областыр РСФСР-м хагъӀкӀуэ, Украинэм ирашӀащ.
- ♦ 1949 гъэм къалъхуащ адыгэ макъамэдж **Къардэн Юлие**.

Дунейм и шчытыкӀанур

rogoda.yandex.ru сайтым зэритымкӀэ, Налшык уфауэ зыщытынуу. Хуабэр махуэу градусу 5, жэщым градусу 1 - 2 шчыхуэнуу.

Зыгъэхъэзырар ШчыгъэцӀэмшыцӀэ ИцӀэщ.

Лъапкъ лущыгъэ:

Зи щцэщыгъуэр имыкI усэ сатырхэр

Къэшэж Иннэ и усэхэм дихъэхэр, зи палъэр зэи имыкI и уэрэдхэм щцэдэлун зыфлэфиэхэр, литературэм и дунейр зыхэзыщэхэр щызэхуэсащ усакIуэ бзыльхугъэм и усэ зэрцит тхылъ зэлухам и фсеплър зи бжэлупэм лут IуэхушцIапэм - «Тхылър фIуэуэ зылъагъуэхэм я зегухъэныгъэм». Зегуэр Иннэ зыхуэсауэ шыта Къэбэрдей уэрарамы щекIуэкIа усыгъэ Iуэхур къызыригъэпэщаш зегухъэныгъэм и унафэщI Шинкарёва Наталье.

- КЪЭШЭЖ Иннэ къызырэлъхурэ илъэс 80 зэрыркIуэм дызэришоллаш нобэ. Иджыблагъэ нэтын гуэррым щыжалат 60 гъэхэм щыгъуэ Абы и зэчий къызырмыкIуэмкIа усыгъэр фIуэуэ зылъагъуэхэр къыдихъэхуэуэ, щцалэгъуалэр и сатырхэмкIа зэпсалъэуэ шытауэ. Ноби ди щцалэгъуалэм Иннэ и IэдакъэщцIэхэр зыхащIэ, усакIуэм и щцыхъым пщцэ хуащI. Мы Iуэхум

илпэ кIихуэуэ, Ацкъан Руслан, Беппаев МутIалип, Къэшэж Иннэ сымэ я IэдакъэщцIэхэм къеджэнымкIа

ныбжьыщцIэхэм я усыгъэ зэпэуэ едгъэкIуэкIащ. Абы къыхыхъэхэм я процент 80-м къыхахаш Иннэ и усэхэр. ИкIи гурэ псэкIэ зыхащIэуэ, псалъэ къэс хэлъ гупсысэр къагурылуэу къеджахаш. Сэ согъэшлагъуэ сабийхэм а къызэджэм и кууагъыр къазэрыгурьнуэр икIи егъэлеяуэ сыщогуфIыкI. Къэшэж Иннэ и усэхэм яхэлъщ ди сабийхэр зыпсыхъ гупсысэхэр. Мы Iуэхуми хэтынущ ныбжьыщцIэхэр, - жиIащ Наталья.

- Урысейм, Къэбэрдей-Балъкъэрым ди усакIуэ пажэр фи гум илыу фыкъызырэрэзэхуэсам теухуауэ фIыцIэ фхузоцI. Адыгэ бзыльхугъэм и нэкIэ дуней псор ильагъурт Иннэ! - жиIащ тхыдэдж, философ Бейтыгъуэн Сэфарбий къыщыпсалъэм.

Ар Иннэ и сатыр купшцIафIэхэм къеджаш, абыхэм ящцIыжьа гупсысэр, щэхур е щцIагъыбзэр къызэпкърихуэр. УсакIуэмрэ псэмрэ тепсэлъыхуэ къыхащ езы Иннэ и

сатырхэм щыщ шапкъэ:

**УсакIуэр дуней нэхум къытехъамэ,
Мы щыльгэм цIыхуэ
тетыр имыхамэ.
Абы хэлъ щэхур умылъагуэ,
уеплъамэ,**

**УсакIуэр мыусакIуэ
псэр мыхъуамэ.**

- Къэшэж Иннэ и философьер псэм лъолэс, шабагъ хэлъуэ. ИпэжыпIэкIэ лирикэр псэм зыхимыщцIанкIэ хъунукъым, - жиIащ Сэфарбий.

Котларов Виктор къызырэхуэсахэм яригъэцIэгъуащ Къэшэж Иннэ и усэхэр щызэхуэхъэсыжауэ я тхылъ тедзIапэм къыщыдагъэкIа томитIыр, ядэгъуащ тхылъхэм, усакIуэм ятеухуауэ иIэ гупсысэхэмкIа.

УсакIуэм и IэдакъэщцIэхэм ящыщ балъкъэрыбзэкIа зэдэцIауэ къеджаш «Минги Тау» журналым и редактор щызэхуэхъэсыжауэ Додуев Аскэр.

НыбжьыщцIэхэмрэ сабийхэмрэ «тхылъ зэлухам» бгъэдэту къеджаш езыхэм нэхъыфI дыдэу яльагуэ сатырхэм.

ГУГЪУЭТ Заремэ.

*Сурэтхэр
Къарей Элине трихаш.*

Сочэ иджыблагъэ Iэтауэ шагъэлъэлпаш щымахуэ Олимп джэгухэр абы зэрыщекIуэкIрэ илъэси 10 зэрыхуэр. Абы теухуауэ къалэм къыщызэрагъэлэщэ жылагъуэ, щэнхабзэ, спорт Iуэху щэ ныкIуэм нэблагъэм ящыцу ди дежкIэ нэхъ лъапIур Олимп мафIэр щызылэпахым, адыгэхэми ар къызырхуагъэфшарщ.

МАФИЭР къехъэкIыныр Iуэхум щыыхагъэхэр джэгухэр зэрэкIуэкIа щыIкIэр цIыхухэм нэхъ IушцIу я нэгу къыщцIагъэхъэжын папцIэт. 2014 гъэми хуэдэу, иджыри ар мамырыгъэм, зэкъузэтынэгъэм, зэнныбжьэгъугъэм и дамыгъэу арат.

Ялуэ мафIэр дахъащ Лазаревскэ районым. Гъузгуанэм километр куэд къыцэщцIуыдырт: Магри дэж къыщцIаидзэрэ (Сочэрэ Туапсырэ я гъунапкъэр щыцэщцIуыдыр), адэкIэ Щхъэхуит къуажэм, «Лазаревскэ» спорт IуэхушцIапэм, Лазаревскэ жыг хадэ зыгъэпсэхуIпэм щыцэщцIуахынут. Иужьрей дыдэу Лазаревскэ гъушцIу гъуэгуэ къуавыIпIапэм щыцэхъыжьэжынут. Абдеж къыщыщцIэдзэуэ цэзуурэр мафIэр яхъащ Сочэ и Центральнэ, Хъуэст, Адлер районхэм.

- КъызэгъэлэщакIуэхэм мы Iуэхур гъэлъэпIэным адыгэ нэхъэнэ илэу ирагъэкIуэкIыну

МафIэр къыхуагъэфашцэ

къызырхалъхэр (адыгэхэр пасэм Сочэ щыпсэхуэуэ зэршыщитам пщцэ хуащIу), дауи, ди гуалэу ядэтIыгъаш. Пасэррей дамыгъэр ди къуажэхэм я зым дахъэныр дахэ икIи гукъинэж щцIыным мыхъэнэхуэ иIэт, - желэ Краснодар щыналъэм и «Адыгэ Хасэ» жылагъуэ зегухъэныгъэм и унафэщI КIэКIыхъуэ Мэжид.

А махуэр уэлбанэу зэршыщитам емылтытауэ, Шхъэхуит къуажэм и гъунэм гукъыдэжышхуэ яIэу щызэхуэсат хъэщцIэ лъапIэхэр, нэхъыжьхэр, «Адыгэ Хасэ»-м хэтхэр, «Насып», «Шапсыгъ» ансамблхэм я артистхэр, нэгуэмблхцI куэди. Абыхэм ягу къагъэкIыжаш илэзишцIэ и пэ екIуэкIа Iуэхугъэушхурэ Олимп джэгухэр екIурэ-ешхуэ къызырагъэлэщын папцIэ Сочэ къалэм и абы пэгъунэгъу къуажэхэми зэхуэщцIыныгъэфIхэр зрагуэтаруи.

Поори зы телъыдэе гуэрым пэллэ хуэдэт. ИпэжыпIэкIэ, апхуэдэ къэхъун хуейт: Сочэ и Къалэ Зэхуэсым и унафэщI Филонов Викторрэ Лазаревскэ районым и

УВД-м и полицэм и къудамэу Сочэ къалэм щыIэм и унафэщI Коростылев Игоррэ я ужкIэ ещанэу щыт, мафIэр зылыгъ КIэКIыхъуэ Мэжид адыгэшым тесу (Абдзах зыфIащар) я пашхъэ къыщцIащ. Абы шууэ и гъусэт КIэКIыхъуэ Рашидрэ Муратри.

Зыкъэзумысыжынщи, сыгузавэрт, - желэ Мэжид. - Сышу бэлыхуэ сжужIэнкъым. Пэжыр жысIэнщи, Хъэжыкъуэ къуажэм сыкъыщцIуащ, сызэрысабийри шы тесыкIэм зыхуэзгъэсэнэу зэпымыуэу сыщцIэхуэпсу щытащ, арщэхэкIэ ар къыщцIэхуэуIа щыIауэ къысхуэщцIэжыркIым. Иджы ди лъэлкъ Iуэхум папцIэ зэзмыгъэщцIу хъунутжыкIым. ЗэррыфщцIэщи, шы гъэсэнымрэ зехуэнымрэ ар ди лъэлкъ щэнхабзэм мыхъэнэхуэ щызыIэ и Iыхъэщ. Ди хабзэхэр тхъумжыным хуэгъэзауэ илъэс зыбжанэ и пэ ди хасэм къызэригъэлэщаш адыгэш гъэхъунымрэ щэсынымкIа комитет. Абы къыжэныIуыдащ Сочэ къалэрэ Туапсы районымрэ я

щыIпIэ зэхуэмидэхэм адыгэшыр фIуэуэ щызыльагуэ цIыху пщцIэ бжыгъэхэр. Абы къыхэкIыу иджы сэри абыхэм задезгъэкIун хуей хуащ.

А Iуэхум хуэмIэхэми, Мэжид шы уанэгум уардэу зыщцIыгът, и къалэнын IпIэ пылуэ игъэзэщцIащ - адыгэ макъамэжыкIэр къеуэу абы олимп мафIэр къыIэщцIалъхэри, адэкIэ езым Лазаревскэ районым и щыIпIэ администратцэм и Iэташхъэ Ермолаев Максим иритащ. ИужькIэ, Лазаревскэ дэж мафIэр спортсмен цIэрыIуэхэм щыцэIэпахаш - Мейкъуалэ самбэмрэ дзюдомкIэ и школым и гъэсэн дзюдомкIэ студентхэм я дунейпсо зэпэуэу чемпионкэ щыхъуа (1988 гъэм), ДзюдомкIэ студентхэм папцIэ екIуэкIа дунейпсо чемпионатым и жэз медалыр щызыIэрызыгъэхэа (1990 гъэм) Нестеровэ Галинэрэ Сергей-Поле къуажэм дэт курыт школ №85-м «Самбо в школу» и клубым и унафэщI Календжан Вячеславрэ.

Шэч хэмылтуэ, мыпхуэдэ Iуэхугъуэхэм уи щхъэр нэхъ

лъагуэ уагъэлэт, укызыжкIа лъэлкъым и пщцэр зыхуагъэщцIэ.

БАГЪЭТИР Луизэ.

Илъэс щэщ! зи ныбжь зукъэкъыжжэр

Мы гъ дызэрытым апхуэдиз илъэс бжыгъ ирикхуануц дунем къыщымыхъуа шу зекълэ, Къэбэрдей-Балъкъэрэм къыщыццэдзауэ Иорданияем нэсклэ кълуар, къызэрэзрагъэпщэрэ. Сэ си гуапэц а зекълэм си къуажэгуу, Къармэхъэлэз къуажэм щыщущ шэлищ зэрэхъастар: **Къэбээр Анатолий (Толэ) Хъэмзэт и къуэр, Къармэ Хъэсэнбий Хъэбжы и къуэр, Къэлъэкъэгуэ Ахьмэд Хъэзэрталлий и къуэр.**

щлэрэ ди лъэпкъэгъуэр?
- О-о-о. Адыгхэр къытпежьэрэ унагъуэ-унагъуэккэ дызэбгашырти, дагъхъэщлэрэ. Абы щыгуэм къэрал гъунапкъэхэр апхуэдэу зэлухатэкъым, адыгхэм зеклэлъкълуэну Исмаил тэмэму ялэтэкъым. Арати, драпэт, драпсэт, «адыгъ шыналым кыла адыгхэр» жалу гуапэу къытпежьэхэр. «Сэ нэхъ хъэщлэ мащлэш къыслысар, уэ нэхъыбэ къыплъысащ», - жалу гукъанэ зэхуашчы, дызылтымысым загъзугуэу дызэбгашырти, егъеленэу хъэщлэгъэ къыдахырт. Умыувыгу хэужым утрагъэспэлъхыкхынут, яфлэхъэ-лэмэтуи къыдэдлуэрэ. Ерыскы лэфи зэрэдагъэхэм нэмщлэ, ди щыгынхэри зыхуей хуагъэзэуэ нэху дыкърагъэкълурт.

ШУ ЗЕКЪИЭМ хэтэхэм ящыщ Къэбээр Толэ къуажэ еджаплэр къыуах нэужь, КъБКЪУ-м мэкъумэш хозыштэрэ механизацэ щынымккэ инженер лэцлагэм щыхуджэщ, 1980 гъэм къуажэм къэкълэжэри, япэщкыккэ лэц гъэхъунымккэ инженеру щытащ, иужьккэ мастерской и нэхъыщыбэу, Екпэлцкъэуэ совхозым и инженеру, мэкъумэштэхникэм инженер-технолог нэхъыщыбэу, механик нэхъыщыбэу щытащ. Зэхуэжыныгъэхэм я лъэхъэнэм Къэбээр жэу я унагъуэм къызэрагъэпщэри, ехуэлэныгъэ ялу илъэс 30-ккэ ягъэлэжъащ «Солнечный» флэжыгъэр зилэ мэкъумэш кооперативыр.

Иш тэсыжу, и шыгу исыжу лажъуэ щытащ.

Си адэхуэем апхуэдизу шы фыгуэ ильагъурти, Исмаил хуэклэри ишхэр зылэщигъэклатэкъым. Махуэ псоми лажъуэ, жэщым гум из ккэртлоф Псыкуабэ нэс ишэрти къэкълуэжырт, илхуэ Суданий гулхэм пысу. Къэкълуэжырти, аргуэрэ лэцдджыккъым лажъэнэ хыхъэжырт, апхуэдизкэ эзыри лажъакълуэушхуэ, ишхэри лээрэзехъэти. Шыгуи и щыгуыжым торбэккэ еджэу гуэн тригъуэуэрт, тонным нэс гъауэ ирикълэрти, шыхэм ар зыккэ къаймыхъэлэкълэу кърашэкълэри. Ди адэ Хъэмзэти шы флэкла лэжуи илакъым. «Шы фыгуэ зылыгъурт фыгуэ сольагъу», - жи лэрт. Зышщит флэкла имыгуэ кыргыгъа-жырт, къицхуэми къыхъуажьми, игъэбгъуащ. Шы унагъуэккэ димыгуэ зэи къэжыуакъым.

гъуэмккэ дгъэзэжыныц, дауэ зэхэлхат зекълэм и хыбар, дауэрэ ухыбъа хуаут?

- 34-нэ шы заводми шыццелэжъуэ, абы и унафэцхэр фыгуэ сцълухут, езыкъама дикъаццылхурт. Дари шы зэдгъэпэщынэу дихуейт, езыкъама шы цынымыккэ план ятелэрт. Арати, ишпцл къыщытхуэуэ щытащ абы. Шыхэр шыфлу, хэлплъыхъуэу къыдащат. Абы къыщысцэхуэа шыццэхэм щыщ зыр (и цлэр Брамэт) Налшык и шы гъэжэлэм сшэри илэс-шисцккэ щылащ, «Солнечный» кооперативым и ццккэ къажэу, флы дыдуэ шыгъаежхэм хэтэ. Абы и фыгуэеккэ а лухуэццлэпэм и унафэцл, Урысей Федерациэм цыбъэ зилэ и тренер Къуныжь Мухъэрбий цыхуэгъэ къысхуэ-хуэащ. Мухъэрбийт ялэ дидэ къыбъэжылар шу 25-рэ ягъэ-хъызыру Тыркум нэс, адккэ лэуэ-зекълэу ящынэу мурад зэралэрт. Шыфлэ сызырилэм шыгуэзэти, къызэгъэлэццхуэр къакулэури сишхэми еплъащ, ягу ирихъащ. Сытми, шитлэ згъэхъэзырину си пэц къыдалъхъащ.

- Зэман кълыхккэ шы фытэсу гуэгу фызэрытетину унагъуэм дауэ къащыбъа? Ар-зыгуэ уаутылэца? Абы шыгуэ иджы къетхъэккэ жыл телефонхэри интернетри щылакъым...

- Пэжыр жыслэнци, цыхуэбэхэр нэхъ гузэуащ. Ди адэм, зэррыжылацци, шыр, абы ехъэлла сът хуэдэ лэжури апхуэдизкэ флэкыабилты, хъуэу къыхигъэклэ-кълым. Унэм щлэс адрейкэм а гуапэм я жагъуэми - ди адэм жи лэрат унафэр.

Сэ шы тэсын сфлэфлэ щхъэккэ, апхуэдэ гуэгуанэ кълыхъ сытетэкъым. Апхуэдэм деж унэм мыхъэнэхуэ илэц. Ди адэм и шылхуэм адыгъ уанэгъуэ щхъэнэзэ схуригъэдэ, «Суданий и уанэгъуэ щхъэнэм нэхъ нэхъ тынщ цыслэкъым», - жи лэри. Унэ къи-щэхуэ, зэррыцту зэлкъырихри, урысэжэжыгуауэ адыгъфлэккэ икхуэащ, си лэлкълэпкъым зэрэзэгъуэну хуэдэ (семызэ-тынщ цыслэкълэ) схуригуауэ. Шы м сызэррытэсыну, сызэррыккэлы-плъыну тэхуауэ ди адэм къы-ццэ чэнджэщэр къысцхъэлэжэ-жэу гуэгуэ сытетэу.

Иджыри шолхым сыммыкуауэ (чытыр къысхуэуэжыт ныбжьым ситыгъэнт), си къуащ нэхъыжъэм шым сагъэшэсц, зи баши къысцлэлъхъэри, «еуэ и джабэм» жа лэри саутылэщат. Метр щитлэ сыкълуагъэнц си закъуэу. Насып ситэти, шы лэсэжыт: срихъэжъакъым иккэ сыкъридзы-хакъым. Мис абджемм къыщы-ццэдэзэри нобэр къыздэсым шы лумплэр сыммутилэпщэуэ жылэ хъунуц. Сыцылкълуэ, школ нэ-мыжым, ди адэм къуажапэцмккэ Хъэбэз лэныкълуэмккэ, фермэ щылэгъти, абы нэсклэ лэсуу сыдэкълуейрт, шыккэ къэзжыныщы хъэккэ. Си адэ шылхуэм и къуэ Бориси игъащлэ лъандэрэ шы зэрехуэ. Къэбэрдейм зыгуэрным шы фыгуэ хыщылккэм етуануэц. Си къуэным и къуэ Алими ишм дехъэ - щэм нэс шыуэ илэщ иджынту. Алим Урысейт шыгъэствэм и зы лыхъэ ди къуажэм щыргъэкълуэуэ щытащ. Мис апхуэдэу лэпэпкъэккэ шы зехуэным дихыццлэщ жылэ хъунуц.

Лэпкъэ зекълэм гъэсуэ щызила си къуажэгуэу Хъэсэнбийрэ Ахьмэдри зэррыццылэрэ шы фыгуэ ялгагъуэ, я псэм хэлмэ хамыхъуну апхуэдэу.
- **Иджы, Толэ, илъэс щэщ! и пэккэ къэжыуэуэ щыта лэужь-**

Куэдэм я унакъуэуэ къагуэ-тыжырт. Сэри къэзэгъуэтыжэуэ щытащ зы Къэбээр унагъуэ. Унагъуэм я нэхъыжырт Хъэжмурит. Ар къызытэкла Къэбээр зэр-куэушитлэ хуэуэ жэкум иклауэ щы-тащ. Хъэжмурит зы къуэрэ пхуэ-пллэр илэрт. Ар къасышу згъэ-хъэщлэну сигу илыащ, ауэ и узын-шагъэм къысхакъым. Иджы, си жагъуэ зэррыццэны, ар пэжыр-къым, ауэ и бынкэр къысцлэ-хъуэ. Зэ дызэррыццэ, къэз-гъэблэгъэнт.

- Дапуэдэ зэманккэ гуэгуэ фытэгат, Толэ? Сът хуэдэ шынальэхэм фи лэр тэуат?

- Мазэр ныкъуэккэ дытетатщ гуэгуэ, километр 2500-рэ тклуащ. Тыркуми, Сирием, Иорданияем дикълуэццылэц. А зэманым Си-рием и пащтыкълэм и къуэ нэхъыжырт машинэ фэбжым хэкълудати, абым дихуэццыгуащ. Абы щыпсу ди лэпкъэжыгуэхэми хуабыу дагъэлэплат.

Жэщым щлэкуэ дубгурти, зыдгъэлэсхурт, къуажэ, къалэ дыкълэщыммыуылэмэц. Пшэд-джыккъым жыгуэ, дыгъэр къэ-мыллэ щылэцкэ, ди гуэгуэм пыт-щэжырт. Апхуэдэуэ Иорданияем дынэсащ. Абы дышагъэхъэщлэу тхъэмахуэуэ дылэщылэцащ. Дэнэ дикълуама, хыбар ирагъэщлэм едхуэ, адыгъэр къыщыццэхуэ-сырт. Диш, ди фашчэр яфлэ-хъэлэмэт, гуапэу драгъэбла-гъэрт.

Мазэр ныкъуэм къриуыбэу ди унагъуэм исхэм тлэу сыкъе-псэлэфауэ аращ, Сирием, итланэ Иорданияем къисцылкълуэ. Ягуэ къыщысцлэм, ди анэрэрт тробкэр къызыщтары, си узынша-гъэм, си ныбэ ныкъуэ, сы-пылщлэрэ - ахэрэт зи гугуэ илщлар. Итланэ ди адэм ихри: «Шыхэр да-уэ хуэрэ? Дауэрэ кълуэрэ? Гуэ-гуанэр къатехъэлэжэрэ?» - арат зыщылэуцлэр. «Псом нэхъэр нэхъыфлу соклэ», - шыжыслам, хуабыу и гуапэ хуаут.

Ди анэр зытегузэуыкъама узы-гъэдэуэ хэлтэкъым. Гуэзым-лэклэ дыбалэрыгъатэкъым: мэл-лэ, былымыл, кхуэй хуэдэхэр гъэгуэуэ, пхъэщхъэмшыщ, гъауэ, хъэжыгъэ - цыхуэм ишхуэ зыхуэныкълуэну зыри къымынуэ тлыгът. Флы дыдуэ пшадлэ шлэ-лэхэр къытхэтт. Лэжым нэгъуэнэ тхуагъажэрт. Ауэ алхуэдэ къыщыццхур цыхуэ здэщымккэ дикълэщыуылэм дежт.

Сочи дикълэ тенджыккэ Фыцлэм дызэррыккэ нэужь, псом ялэ дикълэщыуылэр Самсун тырку къалэ-лэрт.
- **Жэкуным икла адыгъэ шлэ-лэхэм сът хуэдэу къыфлу-**

ди анэр зытегузэуыкъама узы-гъэдэуэ хэлтэкъым. Гуэзым-лэклэ дыбалэрыгъатэкъым: мэл-лэ, былымыл, кхуэй хуэдэхэр гъэгуэуэ, пхъэщхъэмшыщ, гъауэ, хъэжыгъэ - цыхуэм ишхуэ зыхуэныкълуэну зыри къымынуэ тлыгът. Флы дыдуэ пшадлэ шлэ-лэхэр къытхэтт. Лэжым нэгъуэнэ тхуагъажэрт. Ауэ алхуэдэ къыщыццхур цыхуэ здэщымккэ дикълэщыуылэм дежт.

Ди анэр зытегузэуыкъама узы-гъэдэуэ хэлтэкъым. Гуэзым-лэклэ дыбалэрыгъатэкъым: мэл-лэ, былымыл, кхуэй хуэдэхэр гъэгуэуэ, пхъэщхъэмшыщ, гъауэ, хъэжыгъэ - цыхуэм ишхуэ зыхуэныкълуэну зыри къымынуэ тлыгът. Флы дыдуэ пшадлэ шлэ-лэхэр къытхэтт. Лэжым нэгъуэнэ тхуагъажэрт. Ауэ алхуэдэ къыщыццхур цыхуэ здэщымккэ дикълэщыуылэм дежт.

Ди анэр зытегузэуыкъама узы-гъэдэуэ хэлтэкъым. Гуэзым-лэклэ дыбалэрыгъатэкъым: мэл-лэ, былымыл, кхуэй хуэдэхэр гъэгуэуэ, пхъэщхъэмшыщ, гъауэ, хъэжыгъэ - цыхуэм ишхуэ зыхуэныкълуэну зыри къымынуэ тлыгът. Флы дыдуэ пшадлэ шлэ-лэхэр къытхэтт. Лэжым нэгъуэнэ тхуагъажэрт. Ауэ алхуэдэ къыщыццхур цыхуэ здэщымккэ дикълэщыуылэм дежт.

- **Жэкуным икла адыгъэ шлэ-лэхэм сът хуэдэу къыфлу-**

Епсэлар ЛЫХЪ Людмилэщ.

Мы махуэхэм Тэрч и мафлэсгъэуныккыфлэхэм къалэрыхъащ Курп Ипэщ къуажэм и бгъуэм удэ гуэр зэрры-щысым тэхуа хыбар. Мафлэсгъэуныккыфлэхэр щылпэм щынасым лыгъэр мээымккэ кълуэрт. Урысей МЧС-м и лэжыкълуэхэм абы зрамыгъэуэгуу къызэтрагъэуылэащ.

Фысакъыну зыщывмыгъэгъупщэ

КъЫХЪЭДГЪЭЩЫНЩИ, ар къыщы-хуэа зы жэщ-махуэм къриуыбэу ма-флэсгъэуныккыфлэхэр апхуэдэ лэужьккэ 24-рэ дэклэщ. 2024 гъэр къызэррихъэрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикаем удэхэки гъуэр ису 72-рэ щатхэщ.

Жыплэнураме, мафлэсхэм я нэхъыба-плэр къохуэ цыхуэм и зэрранккэ. Ккэ-лэнымпыллу къагъанэ мафлэм, ямы-гъэуныккыфлауэ хыфладзэ тугынэм е сенычым шынагуэу къркълуэнккэ зэррыту-нур ящогъушхуэ.

Къэкълэгуэ гъуэр къэлымдэ, жьым зригъэуэбгунккэ иккэ хыщылэныгъэхуэ къркълуэнккэ, псэлэпэхэм, лэужуццлэ-хэм нэсынккэ, нэхъыщхэрэраци, цыхуэ хэкълуэдэнки хъунуц.

Урысейм и МЧС-р жэщ-махуэ имыгуэ спутниккэ ккэпэлэпэл мафлэс къыщы-хуэнккэ хъуну щыплэпэхэм, абы ди рес-публикэри хыхъуэ. Зи гугуэ тцлэ жэщ-махуэм КЪБР-м 7 щатхати, абынэм ящы-щ 5-м деж мафлэ къыщылыдат.

Удэ гуахэмрэ ежужьхэмрэ зы-гъэсхэм мафлэсым зыщыццэхэмэм кыгъэуэ хабзэхэр ямыгъэзэщлэнт, ад-министративнэ жэуап яхъ УФ-м и ко-дексым и 20.4-нэ статям и 1-нэ лыхъэм ипкъ итккэ. Къапщтэмэ, мылхуэдэ къуэдэхэр тральхъэ:

- цыхуэхэм апхуэдэу пщлэ зэррымыху-нур гурагалуэ е административнэ тэзыру сом 5000-м къыщыщлэдуэ 15 000-м нэс тральхъэ; къулыкълуэццэ - сом 20 000-м къыщыщлэдуэ 30 000-м нэс; хъырыцэтщылэццэ - сом 40 000-м къыщыщлэдуэ 60 000-м нэс; мылькы хэжа зилэ лэужуццлэ зыгъэлажэем - сом 300 000 къыщыщлэдуэ 400 000-м нэс ирагъэпшэны, - къет Урысей МЧС-м и Уп-равленэ нэхъыщхуэ КЪБР-м щылэм и прес-лэужуццлэпэм.

УЭРДОКЪУЭ ЖЕНА.

Пщы Идархэ я зы къуэпс цыкълум...

Къэбэрдей-Балъкьэрым гу-
манитар къэштунгэхэмкӀэ и
институтым ылъэс зыбжанкӀэ
къыдыгкылыгъа «Кавказ Иш-
хьэрэм щыпсэу лъэлкӀэм я
лакӀуэ тхьдэр» («Генеалогия
Северного Кавказа») шӀэныгъэ
лъажыгъэм хэзгъум щыпсэу
лъэлкӀэм я шӀэжым зыл-
тӀэнымкӀэ мыхъэнэшхуэ илӀа. А
къыдыгкылыгъэм и зэхъшакӀуэу
щыта, тхьдэ шӀэныгъэхэмкӀэ
кандидат, лакӀуэурӀедж цӀэ-
рыгуэ Махьсидэ Анатолэ
лъэлкӀэм я зэхуаку дэлъ
зӀпкыныгъэр къэхутӀэным, уна-
гъуэзэхэм къежӀапӀэ яхуэ-
хуэр зэхэгъахьыным, адыгым
и лакӀуэ тхьдэм ехълӀа теп-
лӀэгъуэхуэр къэтӀэщыжыным
хуэундӀауэр лажыгъэшхуэ
кърихъэлӀащ. Апхуэдэу Махь-
сидэм и фӀышцӀэ хэлъщ дӀэ
лъэлкӀым и тхьдэщӀэм пщы
Идархэ кызырэхъуэжым.

Урысейм и тхьдэм Черкасск
унӀцӀэмкӀэ къызна пщы уна-
гъуэр лъэужьшхуэ къэзыгъэ-
на унагъуэж. Идархэ сӀгу къы-
шӀэкӀыным и гугъу сщӀын илӀэ
кыхуэу, газетым и шӀэджы-
кӀакӀуэхэм сэдӀгъэуэн.

ЗИ ЦӀО къытӀуа лакӀуэ зы-
жыным щыцу 2003 гъэм дунейм
къытхыта 7-нӀ къыдыкӀыгъуэм
тетц пщы Идар Темпыкыуэ и
къуопсым зорыздзӀам теууауэ
Черкасск Борис и квалемпӀэм
къышӀӀа тхьгъэ гъӀэцӀгъуэн.
Абы къышӀӀгъэлъгъуащ Идархэ
къызнаца гуагуанур, къахкӀа
цыхуэ цӀорылуэхэм я гъащӀэм
ехълӀа тхьгъэ кӀӀӀхэр. НӀ-
хъышӀхъраци, тхьгъэр зейм аб-
деж къышӀӀӀгъэ я цыӀэныгъэр
зӀррышцӀу Урысей паштхыкы-
гъуэм епхуэу къелӀуэклӀам,
адыгӀэм къазэррыжкӀэр зӀн
зӀррашымыгъуащ, сьт хуэдэ
утыку ихьамы Къэбэрдейм и
пщышхуэу щыта Идар Темпы-
кыуэ и шӀӀӀлӀэм зӀррашыщыр
къыхагъэуш зӀррышцӀауэр.

ЛакӀуэхэм я тхьдэм теууа
шӀэныгъэ зэхуэс цылуэ шхь-
эрушхуэм дӀкӀуэгъат. МахутӀкӀэ
дӀлӀжӀауэ абы сызыша Махь-
сидэ Анатолэ къыжиащ пщы-
хъышӀым хъӀапӀӀэ дӀвызры-
кӀуэр, дӀзыгъэблӀгъэр хуабжуу
къызырхъузаблӀгъэр. ГуапӀуэ
къышӀушӀа лӀым и урысыдӀэмкӀэ
квалӀцӀэрт ар дӀ цыӀӀлӀэм
зӀррышцыщыр, ауэ и нӀгум
гурьшхуэу сӀгышӀӀырт, зӀ
хъырт зэхъыкыуэ зышӀылащ.
ДӀзышӀыха унӀр ӀхутӀлӀгъуэ-
хутт, дӀанӀкӀ улпӀэм, сурӀ-
тӀэхуэхуэрэм тхьлӀ тегъуав-
пӀӀжӀэр къелӀагъуэрт -
зыкумышӀӀӀнӀкӀэ Ӏлмал ӀлӀтӀ-
къым унагъуэм и шӀӀӀ тхьдӀшхуэ
зӀрыдӀӀыр, ар къызырхъуэуш
зӀррышцыщыр. «Идархэ са-
шышӀ, си цӀэр Борисщ, си гуа-
пӀӀ фыкызырхъуэблӀгъэр» -
щыжӀам, мыр пӀж хуэхуэу,
Анатолэ деж сеплӀэкӀащ. Пы-
гуфӀыкӀри, къыпӀдыжӀащ: «Араш,
мы унагъуэр пщы Идар Темпы-
кыуэ и шӀӀӀлӀэм ящышӀ, Чер-
касск Борисщ», - жиащ. А
пщыхъышӀӀхэр си гум кӀынажӀа-
хэм ящышӀ: Борис унагъуэм илӀ
пасерей сурӀтӀыжӀхэр къышӀӀӀри,
дӀтӀхэным тепсӀалыхуэр ур-
шӀр ӀлфӀ жӀащыбным фӀыкыуэ
дӀхытӀгъат. ДӀзыбгъэздэс ӀнӀэм
хъышӀушӀууэ зэхът гурӀ къытри-
гъэуващ бысымым. «Мыр си
адыршхуэхэм ящыщ Черкасск
ПӀтр шӀӀӀдӀжышӀ шӀяфӀор
зӀрришцӀу шӀыта хъкӀуэшыкыуэ.
Хъкыуым къыкӀа хъӀӀӀлӀэм къа-
хуэзышӀӀтэм, хът шӀӀӀкӀэ къэс-
шӀтӀн!..» - жиащ. КъыкӀӀгъэзышӀ-
ны, ар Урысейм и япӀ генералис-
симусу щыта Идар Алыджыкыуэ
и къуэ Михаил и къуэррылуэ
ПӀтр. Тхьдэм дӀхыргъӀӀэлӀсам
и мызакыуэ, дӀыргӀгъӀӀӀа хуэ-
дт...

Ауэ псом хуэмдӀуэ гуимыжух
сшыкӀуащ Борис и иужӀерей псӀ-
лӀӀхэр: «Къэбэрдейм къыкӀа си
адыршхуэр хъкыуым и гъащӀэм
пӀӀӀӀӀ шӀыкыуэу шхьэушӀӀӀм
псори нобӀ скузэхэгъахьыны

къышӀӀкынымым. Ауэ хъкыуэ
сӀошӀэ си нӀхъыжхэм я гъащӀер
Урысейм быдӀу ирӀахыма, урыс
бзылухуэжӀэр шхьэгъусэ яшцӀу
кърыкӀуама, языхъзым Къэбэр-
дейм зӀррехэр, адыгӀхэм къа-
зӀррыжкӀар зӀррашымыгъуащ.
Ар къэбэрнауэ, дӀэ жуджӀалӀэм
дрещыщ, жаӀрт - урыс зылтӀуэ
тжыркынымы, дыкызышӀӀӀхэм
дацӀыжуркъым. Къулыкыуэр илӀэ
ирӀгъэшцӀу къӀэпсэуа лакӀуэу
дыкышӀӀӀӀащ, а хъкыуэр лъӀэ-
кыкыуэу къытхьуэнӀам ярейщ,
жаӀрт. Си быныр зӀрыздӀжыкы-
ну лъэлкыӀӀӀӀӀӀӀӀӀ, ез-
гъэщӀащ, адӀкӀэ езыхэр зӀре-
плӀыжыщ, сэ ськъызылухуэхэм
сызӀррыдыгъэр жӀалу щытащи,
абы сьтгъат. АдыгӀхэм яшцӀуэ
зы цыхуым и лъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ, -
жӀилӀэры игу кӀызырӀлӀащ.

Иджыблагъэ интернетым зы
псалӀэмӀакъ дӀырихъӀлащ: да-
хънӀгум узылулӀӀэ бзылухуэгъэм
и сурӀтӀым ирӀауэрт, хъти и луху
къытхъмылуу шӀулуэжу, хъти абы
къыкӀуа гъащӀӀ гъуагуанӀэм
емылуытауэ, адыгӀэм щыцу зы-
кылуытӀӀӀӀӀӀӀ, лъӀӀӀӀ тхьдӀэмкӀэ
лъыкыгъуэ хуэу жӀилӀу. Арышхуаи,
ишӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ зы гугъу сщӀа Борис
и зӀрыгуэхуэхэм етуланӀэ луху
еплыкыкӀар хъслӀхъэжри, сурӀтӀыр
зытеууа цыхуэбз гъӀӀӀӀгъуанӀым
и шӀӀӀӀӀӀӀ гъуагуэу тхьгъэ
гъэжызырӀным сьтугъушхуащ.
ЗИ гугъу сщӀыр Черкасск уна-
гъуэцӀэр зӀгъуэр зезышӀӀӀӀӀӀӀ
щыта шӀӀӀӀӀӀ куздым къышӀӀӀӀӀуу
щыта оперэ урӀӀдӀжыкӀуэ Чер-
касск Борис ипхуэ МарианнӀщ.

Оперэ гуаэдӀжэм лъэуж дӀах
къыхъзына Черкасск МарианнӀ
Бытырбыху къалӀэм 1876 гъэм ма-
зэм и 25-м (жымыкӀэ - и 13-м)
къышӀӀӀӀӀӀӀ. Абы и макъыр
драммэм хуэцӀа сопранэ гъӀӀӀ-
гъуэн дӀыдӀ: лъӀӀӀ, лъӀӀӀ дӀыдуу
зылӀырт, и шӀӀӀӀӀӀӀӀӀ пщы-
фӀӀӀӀ зетплӀӀӀӀӀӀӀӀ - нӀхъ и
дыдӀу зӀрригъӀӀӀӀӀ дӀж гъу-
шыкӀӀэ гурӀхэр къышӀӀӀӀӀӀӀуу
хуежӀӀӀ, зӀ зэхӀӀӀхуэ зӀрпыл-
шӀӀӀӀӀӀӀ шчымылӀу. Лъагуу
зызылӀытфӀ макъым зым саба-
гъуэ шӀӀӀӀӀӀӀӀӀ, зӀми, лъӀӀӀ
хъшӀӀ дӀыдуу ирӀгъӀхырт, псӀэм
телъшӀыкӀэ фӀӀӀӀа умьшцӀу лӀу-
шӀӀӀӀӀуу кыргӀӀӀӀӀӀӀ. Тхьэм
къырта и сопранэ макъыр зӀры-
ригъӀӀӀӀӀӀӀӀӀ кыхъжылу, Мари-
аннӀ оперэ гъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
щӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
щӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

СмолянӀэм дӀт, пщы-урӀкӀэ
лъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
институтыр къына нӀужӀэ, Чер-
касск МарианнӀ урӀдӀжылынымы
кӀэ бгъӀӀӀӀӀ зӀрӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
хуиуэн Бытырбыху къалӀэм дӀт
консерваториӀэм шӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
МарианнӀ и кӀӀн къыкӀауэ жылӀӀ
хъунуцӀ: ар пӀӀӀӀӀӀӀӀӀ урӀдӀжы-
кӀуащ Рубинштейн Антон и «Жин
фӀышцӀ» оперӀэм щыцу Тамарэ и
ролыр. МарианнӀ хуэдӀу, зыми
кузӀдэ Тамарэ и ролыр къе-
шӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

МарианнӀ къызыкуыдар и
макъ лъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
абы зыгъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
гъуакуэ Ӏззэу. Абы къыкӀалы-
кыуащ Рубинштейн Антон и «Жин
фӀышцӀ» оперӀэм щыцу Тамарэ
и ролыр. МарианнӀ хуэдӀу, зыми
кузӀдэ Тамарэ и ролыр къе-
шӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

МарианнӀ дежкӀэ 1907 гъэр
лухукузӀфӀ куздыкӀэ гъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
екӀуащ. Ауэ зыми хуэдӀӀӀӀӀӀӀ
къым ПарижкӀалӀэм къышӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
гъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

Композитор Римский-Корсаков
Николай и «НӀрымылӀагу Кы-
тӀӀыж къалӀӀӀм Фервоние пшӀӀ-
дӀӀӀӀм» оперӀэм ушӀдӀжӀуныр
дашцӀа къыгъуэр. Ар мьӀӀӀ-мылӀӀу
ягъуауэ, дӀжӀакууэ Ӏззэ кузды
хътат. Ауэ Черкасск Фервоние
«утыкум къызырришӀӀӀ» хуэдӀу
зына и гъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

ӀомляншӀуу къыхъгъӀӀӀӀӀ
хуейщ МарианнӀ Милан къалӀэм
дӀдӀ, La Scala театрышхуэм
зӀррышӀӀӀӀӀӀӀ. Черкасскэм
абдеж шӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
и «Нибелунг и ӀӀзыны» те-
рӀалогием хът БрунгильдӀэ. ЯпӀу
ар щӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

МарианнӀ зыхът дунейр зууэ
къышӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

ящыц кузд ихъэжӀащ, иужӀкӀэ
пщы хъурейм трикуыащ. Мари-
аннӀ и унагъуэр къезыгъӀӀӀӀӀӀӀӀ
гъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

Зы илӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
екӀуащӀӀӀӀӀӀӀӀ. ЦыӀыбзым
зышӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

МарианнӀ япӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
Сыбырым, иланӀэ КъуэблӀӀӀӀ
ЖыжыкӀэм къышӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

Хъур зыбына МарианнӀ иджы
жуджӀалӀэм ешӀхът. ЛӀажыгъэ
кылытыкыуэ ар шӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

ЩӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
ЩӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

Сыт хуэдиз лытӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
къышӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

итыр, къыжӀкӀа мылькыр хуэны-
кыуэхэм шхьӀкӀэ къызырӀгъӀӀ-
ща Фондхэм хильхъӀрт.

ИужӀерей илӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ
зӀчий зыбгъӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

Черкасск МарианнӀ зыхъта
гугъуэжӀащ лъэужынышуу куз-
дакъым - 1934 гъэм и шӀӀӀӀӀ

ЛӀажыгъэ дахъ куздыкӀэ гъа-
щӀӀӀ зыгъӀӀӀӀӀ Черкасск Мари-
аннӀ теууууа цыхуэхур зы

НӀгъушцӀ зы лухуи къзылӀӀӀӀӀ
хъӀ. Урысейм и цыхуэ пӀӀӀӀӀ

Мы махуэхэм илӀӀӀӀӀӀӀӀ 148-рӀэ
ирикыр Черкасск МарианнӀ

ТАБЫШ Мутар,
«Адыг псалъэ» газетым и
шӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ

● Гупсысэр - псалъэкӀэ

ГъащӀэм и хабзэ

Микробыр нэхъ шынагъуэ, абы зэраныгъуэ къышэр нэхьбэ хьуркыым, жи, ар микроскопом игъэинкӀэ; къызэрыгъуэкӀ творческэ цыкуми (тхакӀуэм, усакуӀуэм, композиторым, художником, н.) критик мыхъуэс, ныбжьэгъу хуэдзэр шытхуэкӀэ - мычэму и цӀэр кӀаруаурэ ягъэинкӀэ - абы къыгъэщӀар нэхьбыр хьуркыым, лъэкӀкӀ литературэм и искусствэм, зэран хуэмыхъумэ, нэхъ лейуи зригъэужьыркыым.

***

МывӀэкӀэ къоуэм щӀакъуэкӀэ пӀджэжыныр, фы хуэщӀаныр, дауи, лудыгъэщ. Ауэ пӀщӀэ къыхуэзымыщӀ, къыптӀеплӀэ мыхуэ, сьт шыгъуи уи лӀей къэзылхъуэ, лӀэмал игъуэтыхуи лъакъуэпӀщӀэдзэ къыпхуэзыщӀ, къыпхуэпсалъэ цыкуи мыхъэнэншэр, икӀэр сьт и лъэныкъуэкӀи фы хуэпщӀуэ гъафӀи пӀт - ар зытетым къыпхуэтыгъэкӀынукъым, уэ птӀехуауэ и луку еплъыкӀэм и зыхуэжынукъым... Ар гъащӀэм и хабзэщ - цыкуи мыхъэнэншэм тобэ къыхьыжу къхъуакъым.

***

Мылку лей ахъшэ дели щӀыкӀкъым. Ар игъащӀэ гъандэрэ пкъыкӀи псалӀи тхъэмыщӀкӀэм я философиеш - яфӀэмыкӀуу, «мобы е модрейм мылку лей, ахъшэ делэ ифӀэ» жаӀуэ, атӀэм, шыӀэмэ, щыӀэр - мылкум игъэудэфарэ ахъшэм игъэделарӀэщ. Мылкъур (ахъшэр) псалӀэ зызыужьа, зэхъщӀыкӀ лъагӀэ зилэ цыкум сьтым шыгъуи къыхуэщӀэпэ икӀи ар, зыхъӀыпхъэхъэм тригъэкуӀудӀуэ, языныкъуэхъэм дежи лъэкӀкӀ зыжыныгъэхъэм хилхъуэ (псалъэм папщӀэ, щӀанхӀабзэм и лукушӀапӀлӀэхэм, творческэ цыкухъэм защӀигъакъуэу) тэмэму къегъэсэбӀ; псалъэ тхъэмыщӀкӀэ зилӀэрӀащ мылкъум игъэунэхур.

ХЪЭТУ ПӀТР.

● ГушыӀэ

Насып уилэмэ, сьт хэлъ...

- Уэлэхьы, Хъэжбий, нобэ сьщӀэфлхъэж пӀтам, - жилад Дизыкуаужэ, и ныбжьэгъум шыкузэам.
- Сьту, Іэгъу? Къэхъуар сьт?
- Насып уилэмэ, сьт хэлъ, ахъумэ нобэ сэ къӀеплӀагъур метрибгъу зи кӀыхъагъ пӀкӀлӀейм ськъехуэхъащ, ауэ...
- Е зуиуагъуэрэ, абы дауэ укьела-тӀэ? - Хъэжбий гузавӀэу и ныбжьэгъур шызӀиплӀыкъым:
- Аракъэ-тӀэ, «ауэ» жыхуэсӀэр. Сэ насыпжыкъыр сӀлӀэти, етӀуанэ теуапӀлэм дежщ ськъышехуэхар, - жилад Дизыкуаужэ.

МАХУЭ Іэлисэхъ.

Былымыл гъэва

Былымылым шыщу нэхъ ягъавэр блатхъэ, тхы, дзӀажэ хуэдзхэрщ. Ахэр ялӀщӀыкӀэ Іыхъэ-Іыхъуэ зепуапщӀ, е зепуад, псы хуабӀкӀэ ятхъэщӀ, шыуаным иралхъэри, псы щӀакӀэ, и щхъэр теплауэ зз къытрагъэкъуалъэ, тхуырымбӀэр къытрах, мафӀэр цыкӀу ящӀри, тхуырымбӀэр дагъэмрэ къытрахуэрэ ныкъуэвфӀ хъуу трагъэт. ИтӀанэ шыгъу хадзэ, бжыныщхъэ укьэбза, пхы халхъэри, хъэзыр хъуу ягъавэ. Лы вар тепщӀэным иралхъэ, шыгъу щабэ трагъэщӀащӀэри, и щхъэр теплауэ дакыкӀы 5 - 6-кӀэ щӀагъэт. Лыр къызы-хъыжа лӀпсыр, шыгъу хадзэри, дакыкӀэ 20 - 25-кӀэ къагъавэ. ЛӀпсыр тӀекӀу щӀагъэт, итӀанэ языж. Лы вар пӀащӀэ цыкӀууэр яупщӀаӀэри, тепщӀэным иралхъэ, абы лӀпскӀэ щӀа бжыныху-шыпс тракӀэж е фальэ цыкӀуекӀэ дьтрагъэуэв. ПӀащӀэ, щӀакъуэ дах, лӀпс пщӀыр, тепхъэ тепхъауэ, трафыхыж.

Халхъэхэр (цыхуитху Іыхъэ): былымылу - г 1000, зрагъэвӀэну псыуэ - г 1500-рэ, бжыныщхъэ укьэбзауэ - г 150-рэ, пхы укьэбзауэ - г 70, шыгъуу, бжыныху шыпсу - узьхуеим хуэ-диз.

● Шхыныгъуэхэр

Бжыныхушыпс, шхурэ шатӀэкӀэ щӀауэ

Бжыныхуэр якутӀэб, псы щыӀлӀэкӀэ ятхъэщӀ, цыкӀу-цыкӀуу яупщӀатэ, убалӀэм иралхъэ, шыгъу щабэ хакӀуэри яуб. Фальэ къащӀэри, бжыныху убар иралхъэ, шхурэ шатӀэрэ хакӀэри, фыуэ зӀлӀащӀуэрэ, шыбжӀий плыжьы сьр хакӀуэ.

Бжыныху шыпсыр нӀху къекӀлауэ яшхуркыым, шашхунум ящӀу аращ. Лым, жэрумэм, кӀуэцӀ гъэвам я гъусэу нэхъ яшх.

Бжыныхуэр лыхъэжым щӀумьгъэкӀэмэ нэхьыфӀщ. АпӀрауэ, абы шыгъуэ бжыныхуэр мзуфӀыцӀ, етӀуанэрауэ, витамин С-р мӀекӀуэ, ещӀанэрауэ, псыкӀэ мӀэху.

Халхъэхэр (цыхуитху Іыхъэ): бжыныху укьэбзауэ - г 7, шыгъуу - г 7, шхууэ - г 100, шатӀуэ - г 35-рэ, шыбжӀий сьр хъэжауэ - узьхуеим хуэ-диз.

КЪУБАТИЙ Борис.

● ТеплӀэгъуэ

Гъаблэм и лъэужь

Уэщ мащӀэ кӀрепхых. Пшагъуэри луву телъщ. Уафэ джабӀэр, щӀакӀуэ ираубгъуэкӀам хуэдэу, зэщӀуфӀыщӀащ. Жьыбгъэм иупцӀанэ жыгхэри зауцхуауэ зэхэтщ. Къуаргыжьхэри абыхэм я лъабжӀэм цощӀыпэ, шынэ лъэкӀкӀ ямыӀуэ лъэбакъуэхуэжӀэ щызо-кӀуэхэр.

Абдеж къэувыӀа цыхубзи-тыр, гуэгу тетами, я къуажэ къызэрыблӀэгъэжам шогу-фыкӀыри, я хуржыныр ягъэ-тылӀ, йотысах.

Махуэ бжыгъэкӀэ я унэ имысахэр, зыри жамыӀуэ тӀекӀурэ щыса нӀужь, къотӀджыкӀри

йожъэж, я гуэгу хагъэщӀэм нэхъ къащӀтэ.

Быбэ сымэ къызэрысыжам щыгуфӀыкӀыу, нану гупыр зэры-зехъуэ унэ цыкӀуу къыщӀож. ПӀэщ цыкӀуитыр хуабӀт, щӀалэ нӀхъыжьхэр бгым щхъэдзхэри я пӀлӀэм дзэ къэрэкӀурэ къа-хъат. Зшыпхуитытм, зауэм зи щхъэгъусэхэр хӀекӀуэдахэм, я бынхэр зэгъусэу здапӀырт.

ШыуанышхуэмкӀэ псыр трагъэуващ хъэкӀум. Нартыху тӀекӀу къахъам щыщ Іыхъэ къыхахри, ІэщхъӀ цыкӀуэмкӀэ зэтраудащ. Хъэнтхуэпс шыуанышхуэр хъэ-зыр хъуа нӀужь. Іэнэм къетӀы-сӀкӀащ сабиибгъур, щхъэж и фальэр иыгъуу.

Абыхэм гуфӀэгъуэхуэ я ногум къыщӀырт, ауэ зыми ищӀэртӀэкъым, я быныр гъаблэм кърагъэлын папщӀэ, фӀнж-жэй цыкӀуу илӀ нартыху тӀекӀур зшыпхуитытм къахуэ-нӀжа дыхъын бгырыпхымкӀэ къызэрахуэжар.

БАГЪ Марьям.

● ЖыӀэгъуэхэр

Зэманыр и фащӀэ цыгъуу къалху

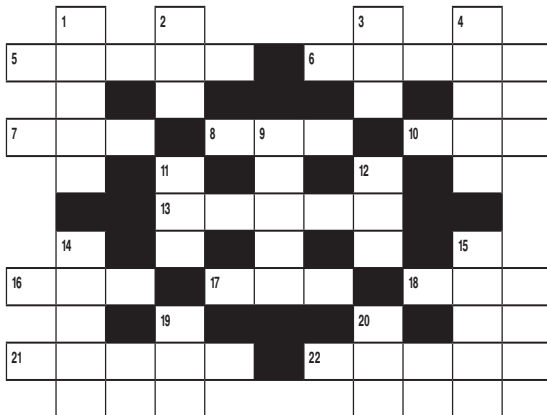
- ◆ Жэщыр зыгъэпсынщӀэр жейщи, жейр зыгъэлӀ-хуэр Іуахууц.
- ◆ Жыжэ плӀэ акъылыр нэ ещӀанэщ.
- ◆ Жыжэ уплӀэнымэ, ялӀ-щӀыкӀэ гуӀнӀэгур лъагуу.
- ◆ Жып нӀщӀ дыхьыгуейщ.
- ◆ Жып нӀщӀым уафэ гуа-нэри пщегъэгуапщӀэж.
- ◆ ЖьантӀэр къэзылжыр жьыгъэрэ лӀыгъэрӀащ.
- ◆ ЖьакӀэм иха пащӀэм кьихьыжыркыым.
- ◆ ЖьакӀуэ мыхъуэрэ, жьан-тӀакӀуэ хуауэ.
- ◆ Жыыр къыщепщӀэкӀэ зи-гъазэри, и кӀэн къыкӀащ.
- ◆ ЗегурӀуэ здӀэщӀытм фы-гъуи щыӀэщ.
- ◆ ЗӀдӀпщӀэ гъӀпсынщӀи, зӀдӀпщӀи ІӀфынщ.
- ◆ ЗейжитӀ я зэхъзэхуэкӀэ лӀэжщ.
- ◆ Зэманыр и фащӀэ цыгъуу къалху.
- ◆ ЗэмьщхьитӀ зэрӀхъэлӀ-мэ, зэманыр уӀчылщ.
- ◆ Зэрыхъуу ищӀри, зэры-хуамкӀэ жуапыр зыщхъэ-щыхьыжаш.
- ◆ ЗэрымыщӀуэ щӀалищ игъэуджри, щыми хӀкы-жаш.
- ◆ Зэрыщхъынэм игъэу-ри, цӀэрыӀуэу зыкъыщы-хуауащ.
- ◆ Зей и хъэтыркӀэ и цӀэр цӀэрыӀуэ хуауэ.
- ◆ ЗекӀуэ и вакъэ мыла-жӀэурэ щыс и гуӀнӀшӀэдж ехъуэж.

КІЭРФФ Хъэсэнбий.

ЕкӀуэкӀы: 5. Хуабэ хъумэ, ... щыӀэ хъумэ, мӀэдий. 6. ... псым итхъэлэркыым, мӀэлыхъуэ хъэм ишхыркыым. 7. ... мӀэжа-дӀэ ІӀфӀщ. 8. ПшацӀэр ... гуа-щӀэмэ, къхуейхъэбыкуэу ешх. 10. МыщӀафӀэ Іэрымылхъэм гуа-щӀэр шумьыгъэгугъ, ... мыхъунум ущыгъуу мьыщӀэм уемыбӀэн. 13. Гупыр зыгъэгупыр гуп и ... 16. ... шыкӀун и пщыӀыкӀ. 17. НӀм ... псӀэр идуэ. 18. ЩӀакӀуэ нэхърэ уэщх ... благъэщ. 21. ... я нэхъ жагъуэгъумрэ щауэгуым я нэхъ щӀасӀэмрэ зэхуэдӀщ. 22. ... куэншыбым хӀлӀкӀи улӀыйр-къым.

Къехьы: 1. ... здӀэщӀытӀэм насыпӀи щыӀлӀэкъым. 2. ... умьы-цыкумэ, нэхъ лъапӀэр къыхъ. 3. НӀгум щӀӀыпыр лъэгум ... 4. ДӀэду щысу ... умьыуатэ. 9. ... зимыӀэм и дӀэр хуэдырым лье-щыкӀ. 11. ЛъӀсыр ... щӀонакӀэ. 12. БжыжьхӀэпэ уэфӀрӀэ ... лупӀӀӀӀ-гъурэ. 14. Зы ... зы хъэщӀэ и жа-

ПсалъэзэблӀэдз

гуэущи, хъэщӀитыр бысымым и жагъуэщ. 15. Делэ ... и щӀасӀэщ. 19. ... тесу псым иопыдж. 20. ... зытеуэри мӀгурым, пӀлащӀэ зытхуэри мӀгурым.

Зэхъзылхъар
БИЦУ Жаннэщ.

Мазаем и 10-м ди газетым тета псалъэзэблӀэдзым и жуауапхэр:

ЕкӀуэкӀы: 3. Инал. 5. Залэ. 6. Улахуэ. 9. Еру. 11. ДӀжӀд. 12. АфӀэ. 13. Уфа. 14. СӀэмгу. 16. ДыщӀ. 17. ПсӀэгъу.
Къехьы: 1. Нидерланды. 2. Хъндырабгъуэ. 4. Лу. 5. Зэ. 7. Лыджанэ. ХупцӀынэ. 10. УпцӀлӀ. 11. ДӀжӀду. 14. СӀ. 15. Гуп.

Катын-Тау бгыр

Гестола бгыр

Куэдым ямыцыху гу къруршхэр

Метр минипл нэхэр нэхэ лъагэу Урысейм бгы 72-рэ итш. Абыхэм ящышу 67-р Кавказ Иным, 2-р Алтайм, 3-р Камчаткэм шыгэш. Кавказым хиубыдэ бгыхэм ящышу Къэбэрдей-Балъкъарым и шынальэм хохьэ 16-р. Абыхэм я лъагагьыр метр минитхум ноблагьэ.

УРЫСЕЙМРЭ Куржымрэ я зпылыплэм хуэзэу еклуэки Безенги блыныр цыуэпсым и тельдыджэхэм хабжэ. Абы километр 13 и кыхьагьыц. Къуэ-кыпнлэ лъэныкъуэмкнэ Цаннер шхьэдэхыпнэм къыщыщедзэри, йоклуэки, къуэкыпнлэ лъэныкъуэмкнэ Дыхтау нэс зеубгыу. Безенги блыным и шхьэр зрыщыту мылылэ абрагьуэхэц. А шчыпнэм къыр задэхэр, узыдэмыкнлф шчыгьхэр, зэпылэт кърурш зэхуэмьдэхэр куэдэ шчызэхэтци, уи шхьэр ягъэуназэ.

Безенги блыным бгы зыбжанэ хэтц метр минитхум нэмьсу: Катын-Тау, Гестола, Шота Руставели и цлэр зезыхьэ шчыгь, Ляльвер, Есенин и цлэр зезыхьэ шчыгь.

Катын-Тау бгым метр 4979-рэ и лъагагьыц. А шчыгум япэ дыдэу цыху шчыдэкар 1889 гьэрц. Абы лъандэрэ ар зэи цыхуншэ хуаакьым. Бгым узарьдэки лъагэу зыбжанэ илэц, и гугъагькнэ зэхуэмьдэу. Катын-Тау ильэс псом узэ тельц. Къруршым и сыт хуэдэ лъэныкъуэмкнэ удэкину гугъу ещ мывэ къельэлэхэм, усукхуэ шцлэх-шцлэхурэ къехым, дунейм и шчытыкнэм палъэ кнэщкнэрэ зэрызыхуэжым. Хуабэ дыдэу шчытурэ, жьапшэ шхьэу къыкыуэуэуэ усукхуэ къышхэи къохуэ. Гъэмахуэм къруршым и цыгум шчылэр гра-

Руставели Шота и цлэр зезыхьэ шчыгь

дус пщыкнлхум нэс шхынкнлэ мэхуэ. И лъапэм къэкингьэ зэмьыллэуэжыгьуэу 3000-м ноблагьэ къышхокнэ. Хьэклэхуэ-кнэ, къуалэзбу куэдым ушрохьэллэ мы шчыпнэм: мыщи, бажы, былтырыкуи, кърурш бжэни, тхьэрыкуи, къруршыбгыи. Метр шиплнэ удэкиуйэм, шчылплагьунуш кърурш гугъуш. Ахэр унагъуэ гугъушхэм ешхьыц, ауэ тлэкнэ нэхэ цыхулу аркьудейц.

1976 гъэм Къэбэрдей-Балъкъарым къыщызэрагьэлпэшауэ шчыта бгышхьэ заповедникым хохьэ Катын-Таур. Урысейм шчылэ бгы нэхэ лъагэ дыдэхэм я деж абы ебгъуанэ увиплэр шеубыд.

Гестола бгыр Безенги блыным хэт нэхэ лъагэхэм ящыщ. Ар метр 4860-рэ мэхуэ икнэ Кавказым шчылэ бгыхэм ящышу узыдэкину нэхэ гугъу дыдэу ябж 20-м хохьэ. Урысейм и альпинистхэм япэ разряд зратыну, спортым и мастер хъуну хуей-

Абыхэм нэмьшл, къызэлауахаш альпинистхэр цагъасэ, цагъэхьэзыр еджаплэ. Ди зэманым абы зы ильэсым гупий альпинисту къыщлэгьэки. 2016 гъэ лъандэрэ гъэсэнхэм разряд нэхэ лъагэ кърату, бгыхэм я лъагэуэ гугъухэмкнэ шчы-зеклуэхуэ ягъасэ.

Руставели Шота и цлэр зезыхьэ шчыгур Урысеймрэ Куржымрэ я гъунапкъэхэм хуэзэ. Абы и лъагагьыц метр 4859-рэ. Альпинистхэм фыуэ ялгъагьуркыи а бгыр. Мыбы дэкину те-гущухуэхэр зэкьуэтлэхуэ ды-дэц, лъагъуэр егъэлауэ зэры-гугъум къыхэкьыу. Мы бгым цлэ имьлэу еклуэклэц, ауэ 1937 гъэм куржы усакнэу Руставели Шота и цлэр флэшац. Япэ дыдэу мыбы дэклэхэр Гвалиерэ Квицианирэхэц.

Безенги блыным хыхьэ Ляльвер бгыр альпинистхэр зыдэки нэхэ гугъу дыдэхэм ящыщ. Ар Безенги блыным и къухьэллэ лъэныкъуэмкнэ япэ узыхуэзэрц. Япэ дыдэу мы бгым дэкар Николадзе Д. и гупырц, 1929 гъэм. Ляльвер уикыу Есениным и цлэр зезыхьэ шчыгуми, Гестола бгыми узары-кнэу лъагэуэ илэхэц.

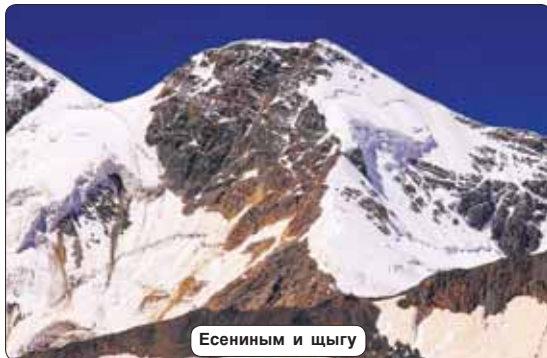
Ляльвер и лъагагьыц метр 4350-рэ. Ар Безенги блыным и къухьэллэ лъэныкъуэмкнэ хуэзэ. Альпинистхэр мы бгым зырдэ-кнэр ишхьэрэ лъэныкъуэм-кнэц.

Есениным и цыгум метр 4320-рэ и лъагагьыц. Усакулэм и цлэр бгым флэшац 1995 гъэм, ар къызэралхурэ ильэси 100 шрикьум ирихьэллэу. Ишхьэрэ лъэныкъуэмкнэ удэкину зыры-гугъум, зырышынагъуэм къы-хэкнлэ, альпинистхэр ипцэ лъэныкъуэмкнэ илэ лъагъуэмкнэ нэхэ зоклуэ.

БИЦУ Жаннэ.

Ляльвер бгыр

Есениным и шчыгь

Цыхухэр узыншэным хуэгъэпсауэ

«Демография» лъэпкъ пэхуэщлэм ипкъ иткнэ, Бахьсэн къалэм къыщызэлауахаш «Лъагьыгъэмрэ зыхьуэмэжы-ныгъэмрэ сыхуэхьэзырц» (ГТО) урысейпсо физкультура-спорт комплексым къыщызэлауахаш мардэхэр шчыбгъэзэцлэ хъуну комп-лекс.

УХУЭНЫГЪЭР метр збгъуэ-зэнатлэ метри 108-рэ мэхуэ, цыхухэм я зпкълэпкъным зрагъэукуэздиным, запсы-хьыным хуэцлэ спорт лэмэ-псымэхэмкнэ къызэгъэлэ-щац. Спортым дихьэх къа-лэдэхэм лэмал ягъуэтат, я ныбжь емьлгытауэ, лъаужы-гъуэ зэхуэмьдэхэм зыхуа-гъэсэн, я узыншагьэр, псэу-кнэр ирагъэфлэкнэу.

«Демография» лъэпкъ пэхуэщлэр Урысей Федерациэм и Президент Путин Владимир 2019 гъэм къыхилхьащ икнэ ар хуэунэтлэц цыхухэм я узыншагьэр егъэфлэкнэуым-рэ къэралым сабийуэ къы-шалхум хэгъэхьэуэнырц. Къэбэрдей-Балъкъарым и лэ-ташхьэ Клуэкиуэ Каабек рес-публикэм ар зырагъэзэцлэ цыхуэр и нэи шчыгъэт зэ-пытц.

ХЬЭЩОКЪУЭ Едыдж.

Къэралым дыжын медаль къыхуэхэ

Тыркым и Анталё къалэм иджьылагъэ шеклуэклэц Олимп джэгуэхэм хыхьэ тхэ-воно лъаужыгъуэмкнэ (ВТО) «Turkish open-2024» дунейпсо зэхьэхуэр. Абы кърхьэ-лэц къэрал 60-м шчыц шлэц, хьыдэжэб ныбжьыцлэу ми-нитым ноблагъэ.

УРЫСЕЙМ и командэ къыхьэ-хам хэтү, ди къэралым и шчыхьэр икхуэмэу абы шчы-уащ Къэбэрдей-Балъкъарым и «Патъ колец» спорт акаде-мием и гъэсэн Бекьул Миланэ икнэ екхуэлэныгъэфлэ дыдэхэр шчызылэригъэхьац. Килог-рамм 46-рэ зи хьэлгъэхэм я деж зыкыщызыгъэлауэ адыгэ пщэцым хуээфлэцлэц Урысей Федерациэм дыжын медаль къыхуэхьац.

Миланэ зэхьэхуэм зэлү-щлх шригъэкнэуэклэти, ялит-хум и хьэрхуэрэгъухэр зэкнлэ-хьэуэ шригъэкнэуэ, ауэ кнэхуэ зэпеуэм абы къыпнэцлэ хэгъэрэи спортсменкэр зыма-щлэцлэ къытеклуащ. Апхуэдэ шчыкнлэц, ди хьыдэжэб э-птуанэ хуащ.

Олимп джэгуэхэм ягъэкиунэ паллэц ират рейтинг очкохэр зэлүщлэм къыщыхьэжыкнэ-хэм ящышу къызэрхьамрэ абы цыхуэ хэтам я куэда-гъымер къэплэтытэмэ, Бекьу-лым хуээфлэклэм дригъушхуэ хъунуш.

Миланэ зыгъасэр Ахьмэт Амирц.

ХЬЭЩЫКЪУЭИ Олел.

Редактор нэхьыщхэ ЖЫЛАСЭ Заурбэц
Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и хуитынгьэр хьумэнымкнэ Къэбэрдей-Балъкъар шынальэу лъуху-щлэпнэм ПИ № ТУ07-00117-м шцлэу ят-хаш.

Зы ильэсым газетыр 156-рэ къыдоки. 12+
ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхьыщхэм, секретарым - 42-56-19; унафэцлэ-редак-торхэм - 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатом - 42-22-66

Индексыр П 5894 • Тиражыр 1.530 • Заказыр №323
ДИ ХЭЩАПЭР 360030, Къэбэрдей-Балъкъар Республ-икэ, Налшык къалэ, Лениным и цлэр зезыхьэ уэрэм, 5, ебгъуанэ - епцлэнэ кьатхэр.

Газетым лэ шчытрадзар сыхьэт 18.00-рц.
«Издательство «Южный регион» ООО-м шчытрадзар. 357600, Ставрополь край, Есэнтыгу къалэ, Нильскьэ уэрэм, 5-А